

Yirmi Yılın Ardından Postmodern Darbenin Romanlarına Bakış

Gülşen Özer*

Türkiye’de demokratik süreçlere müdahale ülke tarihi için neredeyse rutin bir seyir göstermektedir. Darbe geleneğinin 28 Şubat ile son bulduğu zamanıyla ve belki de ümidiyle ‘son darbe’ başlığında metinler çıkarılmış olsa da 15 Temmuz darbe girişimi, esasında darbeci zihniyetin son bulmadığını göstermektedir. Cumhuriyet Türkiye’sinde 1960, 1971, 1980 darbeleri nitelik olarak kendilerini takip eden 28 Şubat 1997 darbesi ile ayrıdır. Zaten bu darbeye “post modern” adının verilmesi de bu ayrımdan neşet etmektedir.

Bilindiği üzere 28 Şubat’ta ordu fiilen hükümete el koymak yerine farklı araçları ve mekanizmaları kullanarak hükümete istediği kararları uygulamaya zorlamış ve nihayetinde de iktidarı elinden almıştır. Üstelik bütün bunlar sıkıyönetim, sokağa çıkma yasakları vb. darbe usulleri haline gelmiş uygulamalar olmaksızın gerçekleşmiştir. Psikolojik tekniklerin, algı operasyonlarının ön planda olduğu bu darbenin hedefinde doğrudan dindar kesim olmuştur. Türkiye’deki darbeler tarihine millet tarafından engellenen 15 Temmuzla bir yenisi daha eklenmiş oldu. Darbeler arasında teşebbüs olarak kayda geçen 1962, 1963 yıllarındaki hareketliliğe benzer olarak 27 Nisan 2007 tarihinde ki e- muhtıradan literatüre bir yeni kavram kazandırdı. 25 Şubat 2017’de henüz yaz aylarındaki darbeye ilgili gelişmeler sıcaklığını korurken, öteden beri darbeler konusunda kirli bir sicili bulunan *Hürriyet* gazetesinin “Karargâh rahatsız” manşeti de Türkiye’de

* Yazar.

yaşayanların aklına ister istemez “yeni bir darbe mi geliyor acaba?” sorusunu getirdi.

Darbeleri Konuşulur Kılan İmkânlar

Türkiye’de darbeler şu ya da bu ölçüde sanatın değişik türlerine konu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Darbeleri konu edinen edebiyat metinleri içerisinde romanların özel bir yerinin olduğu bilinmektedir. Karakterlerinin çokluğu, birden fazla duruma odaklanmaya imkân tanınması, iç ve dış dünyada yaşananları ayrıntılı bir biçimde okurların dikkatine sunması yahut bazı yaşantıları anı formundan çıkarmaya imkân tanınması bakımından romanın diğer edebiyat türlerine nazaran ayrıcalıklı bir yerinin olduğunu ayrıca belirtmemiz gerekir. Bu metinde özel olarak 28 Şubat darbesinin konu edildiği romanları konu edineceğiz ama öyle görünüyor ki gelecekte darbe travmalarını konu edinen edebi metinlerin artacaktır.

Şurası açıktır ki bu darbe esnasında ve sonrasında ortaya çıkan edebî ve fikrî ürünlere nasıl yaklaşılabileceği daima tartışma konusu olagelmıştır. Genel olarak bu eserlerin öncelikli olarak edebî anlamdaki nitelikleri açısından bir değerlendirmeye tâbi tutulduğu görülmektedir. Roman özelinden düşünüldüğünde öncelikli soru, ele alınan eserin iyi bir roman olup olmadığı hatta roman olup olmadığı noktasında düğümlenmektedir. Roman üzerinde hâlihazırda tartışmaları düşündüğümüzde bu tartışmaları paranteze alarak ortaya çıkan eserleri değerlendirmek daha isabetli olacak gibi gözükmektedir. Zira bu metinleri her şeyin ötesinde yaşananla yüzleşme ve aslında travmatik durumlar karşısında bir karşı çıkış kimi zaman da arınma olarak okumak hakkaniyete daha uygun düşecektir. Diğer taraftan bu anlatılar, söz hakkını güç ile elinde tutan darbecilere karşı yaşananları başka öznelerin deneyimleri ekseninde anlatması ya da bu yönde bir çaba ortaya koyması hasebiyle kıymetlidirler. Gerçekliklere dair resmin bütünü, ancak darbe esnasında ya da sonrasında yazılan ürünlerle görülebilecektir.

28 Şubat darbesinin diğer darbelerden ayırt edici yönü kan dökülmemiş darbe bildirisi zinciriyle başlayan sokağa çıkma yasağı, gözaltılar ve işkenceler gibi olayların yaşanmamış olmasıdır. Ancak bunların her biri psikolojik boyutta en yüksek dozuyla gerçekleşmiştir. Buradan hareketle, psikolojik tahlillerle zenginleşmiş metinlerin edebî alana daha fazla yansımaları beklenebilirdi. Ne yazık ki romanla sınırladığımız çalışmamızda karşımıza çıkan eserlerin sayısının bu beklentiye karşıladığı söylenemez.

Burada ayrıca şunu hemen ifade etmeliyiz ki, 28 Şubat darbesine dair yazılanların hemen hemen çoğu analiz kitaplarıdır. Bunlarında büyük çoğunluğu röportajlar, kişisel hikâyelerin derlenmesi şeklindedir ve neredeyse

tamamının merkezinde başörtülü kadınlar vardır. Hiç şüphesiz bunun temelinde yatan şey, yaşananın hiç olmazsa bu şekilde kaydedilme kaygısı olmuştur. Kaydetme fikri “başka yapılacak bir şey kalmadı” şeklinde insanı pasif kılan bir eylem olarak eleştiri almış olmakla beraber esasında bu kayıtların amacı unutturmamak için malzeme oluşturma kaygısıdır.

Darbe ile ilgili ürünler aşağı yukarı darbelerin gerçekleştirilmesinin üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra verilmeye başlanmıştır. Çok partili hayata geçildikten sonraki ilk darbeye dair de aynı tespit yapılabilir hatta 1990’lı yıllara gelindiğinde 1960 darbesine dair yeni eserler ortaya çıktığı görülmektedir.¹ Elbette bunun nedenleri hakkında ileri sürülen çeşitli tezler olagelmıştır. İnanan insanların yaşadıklarını Allah’a havale etmeleri, gündelik yaşama ilgisizlik, yazarların siyasi kadrolara dâhil olması.² Bu iddiaların her biri kendince şu ya da bu ölçüde haklılık payı taşısa da diğer darbelerdeki yazım süreçlerindeki gecikme esasen bu durumun sebeplerini farklı temellendirmeyi gerekli kılmaktadır. 28 Şubat 1997 özelinde şunu söylemek abartılı bulunmamalıdır: AK Parti’nin belli alanlarda hükümet olmaktan çıkarak iktidarın bir kısmında söz sahibi olmaya başlamasıyla beraber darbenin tescillenip yüksek sesle dile getirilmiş olmasından sonraki artış göz ardı edilemeyecek kadar önem arz eder.³ “Başörtüsü önceliğimiz değil” ifadesi ile adeta yıllarca susmayı tercih edenler kalemlerini ancak iktidarın kendini daha rahat hissedip artık darbenin hesaplaşılır olduğunu ilan etmesiyle oynatmışlardır.

Uzun süren suskunluk dönemlerinde “28 Şubat edebiyatı yapmayın!” “Yine mi başörtüsü!” “Başka gündem konuşalım!” şeklinde karşımıza çıkan tahfif edici ifadelerle edebiyat çevreleri kendilerini bu alanın dışında tuttuklarını ifade etmişlerdir. Edebiyat alanında İslâmcıların sesi olma iddiasını taşıyan dergilerin –sözgelimi “devrimci abiliği” kimseye bırakmayan *Hece* dergisinin- darbenin sene-i devriyelerinde bu konuya özel sayılar hazırlamamış olmaları bundan bağımsız olarak ele alınamaz herhalde.⁴ İlginç bir şekilde, 28 Şubat darbesini sanki hiç yaşanmamış sayarak alışık oldukları konuların ötesinde eğleşmeyi seçenler her ne hikmetse 15 Temmuz’un ardından kahramanlık yazıları yazmışlardır. Bu da göstermektedir

1 24.com.tr/k24/yazi/darbe ve tanıklıklar

2 <http://www.gercek hayat.com.tr/kitap/28-subatin-romani-henuz-yazilmadi/>

3 Nitekim darbe üzerine en kapsamlı kitaplardan biri olarak anılmayı hak eden *Bin Yılın Sonu* adını taşıyan üç ciltlik kitabın yayım tarihi bir ölçüde bunu doğrulamaktadır. İskender Pala’nın darbe anılarını yayımlaması da bu süreçte gerçekleşmiştir.

4 Nadir örneklerden olması hasebiyle *Tasfiye* dergisinin 2010’da yayımlanan 23. sayısını “28 Şubat ve Edebiyat” dosyası olarak yayımladığını zikretmemiz gerekir.

ki iktidarın sahip çıktığı konularda kültürel alanda üretim daha hızlı ve çok yapılmaktadır.⁵

Bu yazıda 28 Şubat darbesine karşı üretilmiş edebi metinlerden öykü⁶, şiir⁷, dışta bırakılarak sadece romanlar konu edinileceğini ifade etmiştik. Bu çerçevede seçilen romanlar, *Saklı Kitap*, *İkna Odası*, *Düşte Kördüğüm*, *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, *Kar*, *Kırk Hadis*, *Şair Öldü*, *Ortanca-mız Babam'dır*. Tespit ettiğimiz halde çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle dışta bıraktığımız romanların yahut roman benzer anlatıların bulunduğunu da belirtmeliyim.⁸ Romanlar kronolojik sıralamaya tabi tutularak ele alınmıştır. Çeşitli ortamlarda 28 Şubat romanı olarak anılan Cihan Aktaş'ın *Bana Uzun Mektuplar Yaz*⁹ ve Fatma Barbarosoğlu'nun *Hiçbiryer*¹⁰ romanları bu şekilde anılmalarına karşın 28 Şubat darbesi romanlarına dâhil edilemezler kanaatindeyim. Zira *Bana Uzun Mektuplar Yaz* romanında bu darbeden çok önce 1970'li yıllarda yatılı bir okulda geçen olaylar anlatılıyor. Bu romanda özellikle sağ-sol çatışması siyasi vurgu olarak yer alıyor. Ülkücülerin düşünce serüveni özellikle solcuların ateistlik argümanlarına karşı cevaplar, milliyetçilik ve İslâm düşüncesi tartışılıyor. Bu yönleriyle roman, 28 Şubat'a kadar gelinen süreçte dindarlaştırma serüvenine bir zemin olarak okunabilir. *Hiçbiryer* romanı ise ve 28 Şubat'a doğrudan bir gönderme yapmaz ancak dindar olarak şehirde baskılar gören kahramanlardan bir tanesinin köy yaşantısını seçerek bir nevi uzlete çekilişini anlatmaktadır. Yazar, Türkiye'deki dindarlara dönük devletin

5 *Kara Şubat Beyaz Direniş* adlı belgesel konuyla alakalı son çekilen belgesellerden birisidir ki milletvekili Leyla Şahin Usta himayesinde yapılmış ve iktidarın fon ayırma alanı olarak bu darbe ürünlerini vermeye teşvik etmiştir. Belediyeler, sivil toplum kuruluşları için artık 28 Şubat işlenmeye değer bir konu olmuştur. Elbette burada başörtüsünden dolayı aynı zamanda sıkıntı da yaşayan kadın edebiyatçıları dışarıda tutmak adil bir yaklaşım olacaktır. Benzeri yaklaşımlar kültürel hafızayı kuran çeşitli etkinlikler özellikle tarih alanı için de söylenebilir. Son bir yıl içindeki kültürel iktidar söyleminin de öne çıkışını iktidarın söz alanı çerçevesinde mütalaa etmek uygun düşecektir.

6 Bu konuda bakınız. *Kapalı Öyküler*, Birun Yayınları, 2004, İstanbul. Mehmet Harmancı-Abdullah Harmancı, *Yirmi Sekiz 28 Şubatta 28 Öykü*, İz Yayıncılık, 2017.

7 Derli toplu bir çalışma için bkz. Cevat Akkanat, *28 Şubat Direniş Şiirleri Antolojisi*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa, 2017.

8 Bunlardan bazılarını anmak gerekirse şunlar evvel emirde zikrolunabilir: Cüneyt Ülsever, *Hacı, Everest Yayınları*, İstanbul, 2004. Ayrıca Mehmet Eroğlu, 2011'de yayımladığı ve İslâm'ın sekülarizm, modern hayat ve kapitalizm ile olan dirsek temasını ele aldığı *Fay Kırığı 2: Emine (Agora Kitaplığı, İstanbul, 2011)* 'de, İzmir'de sol ve seküler hayatın içinde yetişen Mehmet ile küçük bir Anadolu şehrinde dindar bir ailede büyüyen Emine'nin bir arada olup olamayacaklarını sorgular. Bu romanın bazı karakterleri 2013 Gezi Parkı olayları sonrasında daha çok konuşulur hale gelmiştir.

9 Cihan Aktaş, *Bana Uzun Mektuplar Yaz*, İz Yayınları, İstanbul, 2012.

10 Fatma Barbarosoğlu, *Hiçbiryer*, Profil Yayınları, İstanbul, 2012.

bakış açısını satır aralarında zikretmiş, erkek dünyasını derinlemesine tahlil edilmesi açısından oldukça başarılı bir romana imza atmıştır. Romana 28 Şubat'a dair birkaç sayfa daha eklenmiş olsa ya da bir şekilde bağlantılar kurulmuş olsaydı 28 Şubat'ın başarılı romanları arasında zikredilebilirdi. Fatma Barbarosoğlu'nun *Medya Senfoni* adlı kitabının da 28 Şubat romanları arasında adı geçiyor ancak bu kitabı da birebir 28 Şubat romanı olarak adlandırmamız mümkün görünmüyor.¹¹ Romandaki 28 Şubat'ta da geçerli olan vurgular bu dâhil edilmenin nedeni olabilir. Kitapta anılan başörtülü karakteri; Nazire bu konuda mücadele vermiş hatta başbakana dek çıkan grubun içerisinde yer almıştır. (s.47) Bu kişi daha sonradan anlatıcının rüyalarına girecektir. Nazire ölmüştür veya öldürülmüştür. Bu belirsizlik özellikle belirtilmektedir. Romanın bir bölümünde 28 Şubat'ta Türkoloji bölümünde başörtü yasağı uygulaması anlatılıyor. (s.54) Bu durum 28 Şubat'ın meşhur yasak sürecinin bir noktasına denk geliyor muhtemelen ama anlatının bütününün merkezine 28 Şubat değil medyanın gerçek dışı haber kurgulamasına ironik göndermeler oturtulmuş. Sayfaların alt kısımlarında maske resimleri kullanılmış bununla medyanın yüzü ile ardının farklı olduğu okura oldukça değişik bir tarz ile de anlatılmış. İslâmcılığın hata ile muhafazakârlığın gör-güsüzlük ile First Leydinin rüküşlkle eşitlenerek yazılması planlanan yazı medyada karşılaşmamızın mümkün olduğu bir eşitleme. (s.72) Bu anlamda kitabı döneme özgü olarak okumak yerine o dönemde de aynı usulle çalışmış medyanın yapısına dair bir kitap olarak kabul edebiliriz. İsmi 28 Şubat romanları arasında geçen Sevgi Engin'in *Bir Nehir Gibi* romanı da bu döneme ait değildir.¹² Yazarın ithaf ettikleri arasında başörtüsüne sahip çıkan başörtü direnişçileri olması belki girişten yola çıkarak bu kategoride anılmasını sağlamıştır. Roman 1990 öncesi başörtüsü yasaklarını ve İslâmî hareket davasından gözaltına alınarak işkence gören bir kadını anlatıyor daha doğrusu yazarın bizzat kendi yaşamı anlatıyor. Anlatıyla roman arasında salınan kitapta dikkat çekici değinilmeyi hak eden birçok husus var ancak başka bir pencere açacağı ve konunun merkezini değiştireceği için değinmeyeceğiz. Fakat şunu söylemeden geçmek olmaz; *Bir Nehir Gibi* hem anlatım tarzı açısından hem de 28 Şubat'ı kaleme alan kadın yazarların açtığı bazı tartışmaları, göndermeleri anlamak açısından göz ardı edilemeyecek metinlerdendir.

11 Fatma Barbarosoğlu, *Medya Senfoni*, Profil Yayınları, İstanbul, 2014.

12 Sevgi Engin, *Bir Nehir Gibi*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2004.

Kar, Darbe Kirliliğini Örtebilir mi?

28 Şubat romanları arasında anılan *Kar* romanında Orhan Pamuk, darbe sürecinin dışından bir anlatımını yapıyor imajı oluşturmaya çalışmışsa da aslında darbecilerin perspektifini yansıtan hatta bundan nemalanmak isteyen bir roman ortaya çıkartmıştır.¹³ *Cumhuriyet* gazetesi için Kars'ta yaşanan intihar vakıalarını incelemek üzere yola çıkan karakterimiz Ka (s.14) karakteri etrafında kurgulanan roman daha ilk sayfalarda bu gazete ve çevresinin zihin kodlarını ortaya koyuyor. O dönemki *Cumhuriyet*'in manşetleri düşünüldüğünde roman, celladın kurbanlara biçtiği rol üzerinden ilerliyor. 28 Şubatın "ilk" romanı olarak karşımıza çıkan metin darbeye maruz kalmamış bir yazarın "dışarıdan" süreci okuma biçimini de örnekliyor .

Yazarın romanın başında verdiği ilk mesaj Batılı ve yerel basına dair kıyasla açığa çıkıyor. Yaşanan toplumsal bir sorunu yerel basın görmezden gelirken Batılıların konuya eğilmeleri sonucunda kamuoyuna taşıyor ya da buna mecbur kalıyorlar. Dolayısıyla metin batı karşısında acziyet ile başlatılıyor. Alman ve Fransız gazetelerin doğudaki kızların, intihar olayını gündeme taşımasıyla Türk basını konuyu eğilecektir tabii bu Türk basını kısmında *Cumhuriyet* gazetesi istisna tutulmuştur.(s.20)

28 Şubat ilgisi hemen romanın başlarında konuya dâhil edilir öyle ki intihar edenler arasında "Türbancı Kız" vardır. Ailesi geleneksel olan bu kız, türbanda ısrarcıdır ve siyasal İslâm'ı üniversitede öğrenir.(s.22) Dindarlığı, örtünmeyi siyasal söylemle örtüştüren ve ısrarı başka niyetlere bağlama durumu 28 Şubat darbeci zihniyetinin en yaygın argümanı olduğu hatırlanırsa aslında yazarın anlatısı ile bu argümanı beslemekte olduğu son derece açıktır. Diğer taraftan örtünme eylemi daha ilk baştan sonradan eklenmiş eğreti bir unsur gibi verilerek köksüzleştirilmiştir. Örtünmenin toplumsal kabulü olmadığı vurgusu ve yeni bir durum olduğu iddiası Kars'ta 1940 senesinde oynanacak bir piyes için çarşaf bulunamayışı fakat şimdilerde şehirde çarşaflıların arttığı kahramana söylenerek-üstelik hayıflanarak- kanıtlanmaya çalışılmış. (s.26) Kurmacanın işleyiş mantığı üzerinden yol alındığında özellikle de doğudaki bir şehirden verilen bu örnekle inandırıcılık son derece zayıflıyor olsa da yazar daha çok *Cumhuriyet*'in kazanımlarının yitirilmesine işaret ediyor gibidir. Buna bir de yazarın daha ziyade Batılı okurları hedefleyen dili eklendiğinde mesele daha da anlaşılır hale gelecektir.

Romanın yazarını tanıyanların daha iyi kavrayacağı Ka üzerinden çoğunlukla kendi yaşamından kesitler sunmaktadır. Nişantaşı'nda yetişen Ka

13 Orhan Pamuk, *Kar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

için başörtülüler ancak alt sınıf -hizmetliler, sütçünün karısı- olarak muhaptap olduklarıdır (s.27). Yazar, laik söyleminin paranoya olarak sürekli sayıkladığı “Hepimizi öğretecekler” korkusunu (s.32) ve daha sonradan mahalle baskısı olarak tartışılan, başörtülülerin başörtü takmayanlara baskı unsuru olduğunu da kahramanlarına söyletmekten geri durmayacaktır (s.47). 2007 sonrasındaki endişeli modernlik tartışmalarında gündeme gelen “mahalle baskısı” kavramı henüz kamuoyunda tartışılmadan önce yazılan bu satırlar, bu düşünüşün zihinlerde zaten var olduğunu tartışmaya mahal bırakmayacak sarahatte gösterir. Roman kahramanının dinî algı haritası, çocukluğunda okuldaki din kültürü hocasının tokatlayarak Fatiha Suresini ezberletme hatırasıyla şekillenen tipik bir “beyaz Türk” algısıdır. (s.95) Bu haritada dindarlar “kaba”, “cahil”, “kötü” diğerleri “batılı”, “çağdaş”, “aydın” ve “eğitilmiş”dir.

Romanın kahramanı taşralı, sakallı tiplerin anlattığı, kadını örten Allah ile Avrupa’da inanılan Allah ayırımını yaparak geçmişinin, yaşadığı şüphelerin, inançla mesafesinin suçunu İslâm ve dindarlara yüklemektedir. (s.100) Yazar, kurgusunda İslâmcı camiaya ait olarak belirttiği bir karaktere söylemlerini İslâm karşıtı olarak algıladığı için bir enstitü müdürünü öldürtür. Enstitü müdürü ve katili arasında geçen son konuşmalar cinayet öncesi maktul tarafından ses kaydına alınır. Bu son konuşma ile laik zihniyetin algıladığı tipik İslâmcı prototipi tanımlanıyor. Buna göre İslâmcı “cahil”, “yobaz”, “dengesiz”, “ruh sağlığı bozuk”, “şiddet yanlısı...”vb. tüm negatif unsurları barındırır. Buna karşın Cumhuriyetçi müdür karakteri “hoşgörülü”, “özgürlükçü”, “akıllı”, “aydın...”vb. nitelikleri taşır (s.42-51). Bu algı hem işlenen cinayetle hem de dincilerin “herkesi tek tek temizleyeceği korkusu” ile ifade edilerek farklı yerlerde güçlendirilir (s.133). Yazar başörtülülerini okula almayan müdürün infaz edilmesi ile o dönemde zaten nefes bile alamayan İslâmî camianın boynuna bir de cinayeti dolayarak kurmacanın ayarını iyice kaçırdığını ispatlamıştır.¹⁴

Orhan Pamuk’un katil gence söyledikleri arasında bir hakikat vardır ki o da basın başörtü yasakları karşısında duyarsız oluşu zulümleri görmezden geliştirdir. (s.44) Tabii bunu gencin dinlediği dinî radyoyu aşağılaması esnasında dolaylı olarak yapar. Romanda aslında ayrıca ele alınabilecek bir konu medyadır ancak konu sınırları dışında kaldığından dikkat çekmekle yetineceğim. Darbenin hedefindeki Refah Partisi romanda potansiyel suçlu

14 Gerçekte ise Kars’ta ne böyle bir infaz, ne de intihar eden türbanlı kız örneği yaşanmadığı az çok roman okuyanların bileceği bir husustur. Buna karşın, romanın yayımlanmasından sonra aldığı tepkiler üzerine Orhan Pamuk, Kars’ı seçme nedenlerini anlatırken eserinin sadece kurgu olduğuna vurgu yapma gereği duyacaktır. <http://arsiv.ntv.com.tr/news/131480.asp>, <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/kar-yogun-bir-suculuk-duygusuyla-doludur-370475>.

olan bir tablo içine yerleştirilmiş olup aynı zamanda parti mensupları düşük ahlaklı olarak tanımlanmaktadır. (s.54). Yazar, bu düşük ahlakı vurgularken geçmişe üniversite yıllarına gider. Kendisinin apolitik olmasıyla bu kişilerce küçümsendiğini ama bu duruşunun daha üst bir duruş olduğunu neredeyse romanın bütününde işler. Kahraman Ka ile adeta özdeş olan yazar roman boyunca Ka'yı her çevrenin hayranlıkla soru sorduğu, akıl danıştığı kişi olarak gösterir. Ka ateist olarak kendini tanımlıyor roman boyunca da teolojik tartışmalara girerek fikrini gerekçelendiriyor. Gelgelelim kitabın sonunda Allah inancına ulaşıyor fakat bu inanışta daha çok deist bir ton vardır. Romanda o dönem medyada sık sık negatif anlamlar yüklenerek işitilen "tebliğ, vahdet" kavramları İslâmcı dergi kitapçı isimleri olarak yer alıyor (s70).

Siyasal İslâmcıları temsilen işlenen Lacivert karakteri, medyatik olmayı seven, "türbanlı kızları" destekleyen, İmam Hatipli gençleri çevresinde toparlayarak örgütleyen, popülist, Hz. Peygamber'e hakaret ettiği gerekçesiyle bir sunucuyu öldürme iddiasından dolayı kaçak bir hayatı olan(s.72), araştırmacı Ka'yı "Türbanlı kızlar intihar ediyor" diye yazmaması için tehdit eden(s.78),yalan söyleyen (s.226) ama bir yandan da işlenen cinayetlerin alttan alta devlet tarafından yapıldığına inanan(s.79) kısacası bildik sıradan bir Müslüman portresi dışında tanımlanır. Lacivert'in düşünce altyapısı Seyyid Kutup, Ali Şeriatî, Humeyni gibi isimlerle şekillenmiş, Bosna'da, Çeçenistan'da cihada katılmıştır.(s.321) Her gittiği yerde, eş edinmiş hatta Kars'ta iki kız kardeş ve arkadaşları ile beraber bir yaşam sürmektedir. (s.356) Bu beraberliklerde kadınlar bazen birbirlerinden habersiz bazen de habersizdir. Bu birlikteliklerden biri, Turgut Uyar'ın bir şiirini anımsatırcasına misafir olduğu arkadaşının eşiyedir. Dolayısıyla karımıza çıkan tabloda ahlaki sınırları son derece muğlak hatta müptezel bir tip vardır. Yazar Lacivert'i intihara karşı olduğunu söylemesine rağmen gençlere intihar saldırısı yaptırması(s.307) nedeniyle romanın sonlarına doğru karakterin çelişkisi üzerinden intihar eylemlerini iç tutarlılık açısından mahkûm ediyor. Lacivert aynı zamanda kahraman Ka aracılığı ile batı gazetelerine demeç vereceğini sanan, aldanan, ahmak bir karakterdir (s.227). Bu demeçle, yazar, İstanbul'daki küçük İslâmcı gazetelerin büyük başarı diye sevineceklerini, bununla gurur duyup övüneceklerini (s.223) Lacivert'e ümit ettirerek esasında kendisinin İslâmcı basına küçümseyen bakışını da yakalamamıza imkân tanır. Bunları romanın yayımlandığı vassatta Türkiye'de ve dünyada yaşanan olaylarla birlikte düşündüğümüzde Kar'ı çok kolay bir şekilde küresel 28 Şubat'ın el kitaplarından biri olarak da değerlendirebiliriz.

Kitaptaki örtülü kadın modeli ise bilinen modellerden oldukça farklıdır. Ateist iken aniden örtünen Hicran, önceleri mankenlik yapmaktadır ama bir başörtülüye aşığılıyıp başını açmaya yeltendiği anda birden hidayete ermiştir (s.111). Bu hidayet öyküsünün ardında ise yasakla inatlaşmak vardır (s.115). Örtünmenin hiçbir sağlam altyapısı yoktur. Ayrıca başörtülü kahraman Ankara'da kendilerini ikna etmek isteyen iknacı için "soruları bizi ağlatsa da sevmiştik" diyor ve ardından tamda iknacıların zannettiği duyguları kahramana yüklüyor. Açıldığını hayal eden kız, kendisini iknacısı gibi şık ve erkeklerin ilgilendiği bir kadın olarak hayal ediyor, utanıyor ama burum aynı zamanda hoşuna gidiyor(s.124). Örtünmenin mantığına taban tabana zıt bir duygu yüklenmiş kızlar yazara göre aslında açılmayı isteyen fakat açılırlarsa yakın çevresi tarafından küçümsenecekleri korkusunu taşımaktadır (s.125). Bu anlatı ile iknacıların vehmettiği "zorla örtünmüş ve çevre baskısından açılmıyor" fikrine uygun bir karakter oluşturmuş oluyor. İlk karşılaşmalarında kahramanla tokalaşmayan türbanlı karakterin, bu davranışına vurgu yaptıktan sonra nedenini bilmediğini ekleyerek yazar tecahülü arif sanatı yapıyor (s.112). Başörtülü karakterin bu tutumu daha sonra yerini rahatça tokalaşmaya hatta duygusal bir anda sarılmaya kadar varacak şekilde farklılaşacaktır.

Eğitilmiş kadınların örtülü olmadıklarını (s.234) başörtülü karaktere söyleten yazarın, eğitim ve örtünmedeki ters orantıyı laik bir figüre değil de Hicran'a söyletmesi, bu karakterin neden örtülü olduğunu okuyucuya bir kez daha sormasını sağlıyor. Yazar karakterine, kadın olarak İslâmcı camiada ezilmiş olduğunu söyleterek cinsiyet kavgası veririr. Kadın'erkek meselesine yapılan bu dokunuşta Hicran, İslâmcı erkeklerle adeta bayrak açarak "Batı basınına erkekler kadar kadınında demec verebileceğini" söylüyor (s.235). Romanın Kadife kod adını kullanan Hicran'ı da tıpkı erkek İslâmcı karakteri gibi gizli aşk yaşayan, yalan söyleyen, gizli kapaklı işler çeviren (s. 243) müptezel bir karakterdir. Kitabın sonunda da ilk etapta sevgilisini özgürleştirmek için başını tiyatro oyununda açan ama gerçekte de erkekleri tahrik etmeme fikriyle örtünmeden tiksindiğini ifade ederek aslında örtüsünü bu sebeple çıkarttığını söyleyerek(s.281) daha da tuhaf bir yere gelir. Karşımıza siyasal inatlaşma için örtünen ve aslında bunu içine sindirememiş hatta laik bakış açılarını paylaşan bir başörtü mağduru ile yazar okurunu baş başa bırakıyor. Halide Edib'in *Vurun Kahpeye* romanına benzer içerikte sahnelenen "Vatan Yahut Çarşaf", "Vatan Yahut Türban" adlarında bir piyes konu ediliyor. İlginç bir şekilde adı geçen piyeslerde kara çarşafı mutsuz olan, dincilerin baskı yaptığı kadın, çarşafını atar sonra da yakarak özgürleşir (s.147-152). İran Devrimi sonrasında onlarca öbeğini

gördüğümüz bu anlatılar 2001 sonrasında daha artarak, emperyalist güçlerin özgülleştirme politikalarının ideolojik enstrümanı olmuştur.

Kar romanında siyasal İslâmcılık ile ılımlı demokratik İslâmcılık ayrımı yapılıyor (s.59).Partili mücadele ılımlı kısımda yer alırken partilere oy vermeyi küfür sayan grup diğer kısımda konumlandırılır. Bu iki zemin dışında da tarikat ve özel olarak bir şeyhe yer veriliyor. Şeyh insan sarrafıdır, insanların zayıf noktalarından kavrayıp avuçları içine alır (s.94). Bu sayede insanları kolayca etki altına alabilmektedir ancak bir yandan da “boş adam” vurgusu ile bundan başka bir meziyet taşımadığı belirtilir (s.59).

Necip Fazıl isminden esinlenerek kendilerine ad takan iki genç(s.107) romanda “masumiyet” atfedilen yegâne kişilerdir. Bu iki genç şiir yazar ve hiç konuşmadıkları türbanlı karakter Kadife’ye platonik, travmatik bir aşk beslerler(s.136). Yazarın işaret etmek istediği konulardaki birçok itirazda roman boyunca onlardan gelir. Mesela “Türban” ifadesinin laik basınca üretildiğini (s.86) Siyasal İslâmcı kavramının da yine laik ve Batı basınının ürettiğini (s.70)söylerler. Bu gençler kimseyle paylaşmadıkları iç dünyalarındaki ateist şüpheleri de (85) sadece kahraman Ka ile paylaşırlar. Bu gençler kendilerinin hem polis, hem de bizimkiler dedikleri İslâmcılar tarafından izlendiklerini söylemektedirler (s.138). Ka bu gençler için her şeyi bilen, danışılan, kurtarıcı misyonu taşır. Ateist olduğu için de hedef gösterilen, ölümle burun buruna yaşayan kahraman bir gazeteci ve arabulucudur (s.286-296). Devletle İslâmcı örgüt arasında pazarlıkları yapan kişi olarak Ka’nın seçilmesi yazarın da darbeye maruz kalanlara karşı zihnen durduğu yeri göstermektedir.

Kars’ta mahallî bir darbe olayı anlatılmaktadır ki bu neredeyse bütün olarak ülkede yaşananlarla bire bir örtüşmektedir. Bir tiyatro sonrası yürüyen tanklar Kars sokaklarından geçer. Tankların yürümesi, oynanan piyes vurgusu Sincan’da bir tiyatro sahnesi sonrası yürüyen tanklara gönderme yapılıyor (s.170). Bu durumun Ankara tarafından desteklenen yerel bir darbe olduğu ifadesi (s.273) konuya yeni bir tanım getiriyor. Yazar darbecilerle pek çok konuda hemfikir olsa da darbe konusunda kararsızdır (s.162-168). Darbe için hayırlı olsun da diyemiyor(s.173) ama ihtilalin ve devletin güçlü olduğunu bundan dolayı da kimseye pabuç bırakmayacağı fikrinden de kopamaz(s.197). “Askerlerin sözcüsü değilim” ifadesi ile (s.226) bu kararsızlık, tarafsızlık noktasından kopulmamaya çalışılmış. “Darbeye karşı mı olmalı yoksa aydınlanmaya, laikliğe, demokrasiye, modernleşmeye mi?”(s.241) sorusuyla aslında işin içinden çıkamadığını ifade ediyor.

Romanda Süleymanlılar(s. 254), tarikat, Almanya’da sürgün hayatı yaşayan PKK’lılar, İslâmcı Kürt hareketleri, Aziz Nesin (s.273), Atatürk

heykellerinin kırılması(s.304) gibi 28 Şubat döneminin tartışılan hemen hemen her konusuna göndermeler yapılmış. İlgi çekici bir detay da dini önderlerin öldürülerek cesetlerinin suya atıldığıının yazılmasıdır¹⁵(s.323).

Romanın ve de darbenin sonunda örtülüler açılmış, İslâmcı erkek Lacivert öldürülmüş, ateist araştırmacı Ka Almanya'da vurulmuş, üniversitelerde ki başörtü direnişi kırılmıştır. Refah partisi adayının da hemen hazırladığı istifa mektubu partinin kapatılma sürecindeki direnmedi algısıyla özdeş görünmektedir (s.201). Nihayetinde Yazar için darbeciler kazanmış İslâmcılar yenilmiştir. Yazarın sembolize ettiği Lacivert ve Kadife ile kast ettiği hakkında ise bu kavramların anlamlarına bakılarak çıkarımlarda bulunulabilir elbette ama metinde yazarın zihni zaten oldukça açık ortaya konduğundan bu kısma kafa yormaya ihtiyaç kalmıyor.

Pembe Eşarpla Direniş

Başka metinlere göre 28 Şubat darbesine görece yakın bir zaman diliminde kaleme alınan yazılan *İkna Odası* roman olarak adlandırsak da uzun yazılmış bir deneme daha yumuşak bir ifadeyle anlatı yahut “novella” mahiyetinde.¹⁶ Yaşananlar üç kadın kahraman üzerinden farklı tercihlerde zikredilerek anlatılıyor. Başını açmayı reddeden, peruk takan ve başını açarak mesleğini icra eden üç kadın... Darbenin en erken metinlerinden birisi olması nedeniyle daha sonra gerçekleşen yurt dışına çıkma, afra dönüp okulları bitirme gibi birçok tecrübe yer bu anlatıda yer almıyor. “Başında pembe eşarpla...” diye giriş yapılan dünyalar pembe metaforunun altı çizilerek başlıyor. O dönem yaygın olarak kızının örtünmesini istemeyen ailelerin baskıları konuşulmaktaydı ki yazar da aileye rağmen başını örten kızın babasının okul müdürüne onu bu şekilde okula almamalarını öğütlemesini anlatarak başlıyor. Ailelerin örtünen kızlarıyla yaşadığı mücadele o yıllarda yaygın bir durumdu ki bu kitapta belirgin olarak işaret ediyor.

Başörtülü olmayı seçmenin iktidar tarafından pompalanan algı nedeniyle toplumca yadırganmasına vurgu yapılıyor “Bu tuhaf kız” ifadesi ile genç şehirli okullu başörtülü olmanın kabullenilmiş bir durum olmadığı altı çiziliyor. Bu dönüşüm süreçleri keskin olduğu oranda ailelerle arada bir mesafe oluşturmuş ayrıca konu edinilecek tecrübeler de yaşanmıştır. Ancak bu durumun genellenebilir olduğu söylenemez.

Yazarın ikna odalarında sorulan ilk soruyu “Neden farklısın arkadaşlarından” “neden takıyorsun bunu” şeklinde başlatmış olması da aslında

15 2011 yılında Amerikan istihbaratının Usame bin Laden'in bedeni denize attığını ilan etmesi yazarın anlatısı ile benzemektedir.

16 Yıldız Ramazanoğlu, *İkna Odası*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2004.

darbeci zihniyetin oluşturduğu “o tuhaflık” durumunun herkesçe kabul ediliyor olduğu izlenimi oluşturuyor. O dönem başörtülü olarak dindarlığın görünen yüzü olmanın bedelleri de kahramanın ağzından özetleniyor. “Kim ister ki sürekli aşağılanmak. Mahir ve komik dindar adamlar tarafından küçük görülme” Burada toplum, darbeciler yanı sıra dindar erkeklerin henüz metin başında belirtilmesi hem yazarın neredeyse feminist olarak tanımlandığı genel vurguları hem de o dönem İslâmcı kadınlar arasında gerçekleşen kadın-erkek eksenli yoğun tartışmalar ile alakalı olduğunu düşündürüyor. İkna odaları ile alakalı olarak “Çay ve yiyecek ikram ettiklerini” aktarması aslında gerçekte uyumlu değildir. Bu daha çok iknacıların propaganda olarak ekranlardan paylaştıkları bir argümandır.

Kitapta ikna odası uygulamasıyla teknik olarak örtüşen “Sadece kaydımı yaptırmak istiyorum...” ifadesinde olduğu gibi ikna odası prototipinin kayıt aşamasında gerçekleşmesi ve kayıt sırasında bir görevlinin öğrenciyi sıradan ayırıştırarak odaya götürmesidir.

İkna odasına giren kızın “Gazetelerde çay bile verdik dedikleri şey buydu herhalde” ifadesi aslında odaya alınan kızlar için henüz söylenemezdi zira ikna odasına girenler bu odalar hakkında henüz bilgi sahibi değildi nihayetinde konunun boyutları zaman içinde netleşmiştir¹⁷. Bu odalarda alınan kamera görüntüleri meselesinin kitapta yer almamış olması da belki henüz o dönemde bunun iknacılar tarafından kabullenilmemiş sadece ikna edilmeye çalışan öğrencilerin iddiası olarak gündemde olması ile alakalıdır. Oysa kızların bu odalarda erkek kameramanlar önünde sorgulanmış olması da bu odaların en can yakıcı kısmıdır.

Kahramanlarımız Nuray -pembe eşarplı- tebliğci ve Nermin’in örtünmesine vesile olan kişidir, bu ikisinin arkadaşları olan Seher’dir. Nuray başını açar, Seher 4 yıl sonra aynı okulu kazanarak peruk takar ve Nermin daha sonra örtünmesine rağmen başını açmaz. Kahramanlar başını açan, açmayan ve peruk takan olarak dönem tercihlerinin örneklemini oluştururlar. Nermin “en sağlam duran” kişi olarak “Nuray mı Seher mi doğru yaptı diye sorar”. Tüm bu tercihler ve aslında ne yapmalı sorusu henüz ufukta yasağın kalkma ihtimali olmadığından zihinleri meşgul ediyordu. Nermin en kararlı karakter olmasına rağmen “acaba” demiş kısa bir iç te-reddüt geçirmiştir. Bu o günlerde İslâmî camiadaki bir üst jenerasyon olan başörtülü ablaların, kardeşleri adına çözüm arayışı çerçevesinde yüksek sesle olmasa da cevap bulmaya çalıştıkları en can alıcı soru idi.

¹⁷ İkna odalarının mahiyeti için bkz. Gülşen Demirkol Özer, *Psikolojik Bir İşkence Metodu Olarak İkna Odaları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2005.

İkna Odası anlatısındaki başörtülü karakter aynı zamanda sosyal meselelere de duyarlıdır. Yoksul mahallede yaşanan çöp patlaması ve yoksulluk yaşadıkları zulme rağmen ilgi alanlarındadır. Üstelik bunlar karşısında duyarsız olanlara eleştiri yapılmakta “İçinde adalet duygusunun incindiği” şeklinde ifadeyle adaleti sadece bir alanda aramadıkları belirtilmektedir. Bosna’ya yardım etme azmi, bir gazetecinin intihar eden kızı kurtarmak yerine fotoğrafını çekmesine duyduğu tepki karşımıza toplumsal meselelere oldukça duyarlı bir başörtülü prototipi çıkarıyor. Bu kahramanların “İslâmî mücadele” içinde yer alan aktivist kimlikler arasında olduğunu düşündürüyor. Toplumunu dönüştürme, emri bil marufu ilke edinme adaleti tesis etme söylemleri çerçevesinde örgütlenen İslâmî camia aynı zamanda yasak karşısında örgütlenerek eylemlilikte bulunan kesimdir. Gelgelelim anlatı boyunca gerçekte yaşanmış hiçbir protesto, eylemle karşılaşmıyor olmamız anlatının kendi iç tutarlılığını sorgulanır kılıyor. Zira kurmaca dünyasında kahramanların tesadüfen bile olsa karşılaşmış olduğu herhangi bir eylem karesi yok. Bu seçim muhtemelen yazarın naif bir anlatı hedeflemesi ya da artık eylemler de dâhil hiçbir şeyin başörtüsü yaşağını kaldırmaya gücünün yetmeyeceği şeklindeki tutumuna dahası o yılların biriken yorgunluğa bağlanabilir.

Başörtülü olmak, öyle kalmakta ısrar etmek ve bunun için okuldan mesleğinden olmak temelde farklı nedenleri olsa da sürekli dışarıdan bir sorguya neden olmuştur. Hem topluma hem yakın çevreye hem de yasakçılara karşı sürekli savunu hali kahramanın iç söylevi ile açığa çıkıyor. Burada belki de açık açık söylemekten bıkan ve aslında kimseyi razı edemeyen cevapları kişinin iç dünyasında dönen bir jenerik olarak vermek metni güçlü kılmıştır.

Anlatının sonraki dönemler açısından önemli olacak olan yanlarının bulunduğunu da belirtmeden geçemeyiz. Zira satır aralarında sürekli dindar erkek eleştirisi ile karşılaşırız. Mesela Nermin’in kocası olan Ömer karısını yanında taşıyamaz. Yasakla birçok hayat tarumar olmuşken televizyonda “kadına ne ölçüde dayak atılabileceğini” anlatan dindar erkek o süreçte başörtülü kadınların hayatlarına duyarsız kalan erkeklere gönderme yapılmaktadır. Ruşen Çakır’ın *Direnış ve İtaat İki İktidar Arasında İslâmcı Kadın*¹⁸ kitabına da zemin hazırlayan İslâmcı erkeklerin yağmurda şemsiyeyi kendilerine tutup başörtülülere dışarıda bıraktığını iddia ettiği yazısıyla paralel bir gönderme yapılmıştır. Bu yazı aynı dönem epey tartışmaya neden olmuştur.¹⁹

18 Ruşen Çakır, *Direnış ve İtaat İki İktidar Arasında İslâmcı Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

19 Ruşen Çakır, “Dindar Kadının Serüveni”, *Birikim* 2000, sayı:137. Buradaki yaklaşımların eleştirisi için bkz. Alev Erkilet, *Eleştirellikten Uyuma*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2015.

Nermin'in yasak sonrası ev kadını rolü ve kocası Ömer'le açısı sürekli genişleyen farklılaşan hayatları da ince bir sitemle gündeme geliyor. Anlatıda çalışan kadın olmayı bir an hayal eden Nermin bu hayal içerisinde şimdikinden iki kat yorulup eşin o hayalde de işini kolaylaştırmayışı nedeniyle "çocuğunu çalışmadan büyütme" fikriyle var olan durumuna teselli buluyor. Ancak yazar bu hayalde de erkeklere iyi olma şansı vermemiştir. Hikâyenin içinde insafli kabul edilebilecek tek nokta eş karakteri Ömer'in sabrettiği şeklindeki bölümdür. Bu kısımda Ömer eşinin defterini bulmuş ve kendisine dair sayfanın boş bırakıldığını görmüştür. Bu kısmı bir metafor olarak alırsak bir önceki jenerasyon başörtülü ablaların evliliklerinde erkekler sınıfta kalmış Ömer bir sonraki jenerasyon olarak sınavı nasıl vereceği belirsizdir. 28 Şubat'ın kızları evlilik tecrübesinin henüz başındadır dolayısıyla eşlerin sayfası henüz temizdir. Defterin iyi ya da kötü yazılması ellerindedir. Bu uyarı, metinde işe yaramış olmalı ki Ömer sayfası kirlenmesin sabretmektedir!

Evlilik ve yasakların özel yetenek ve ilgilerini yok ettiği kadın yaşamları aynı zamanda mecburî akrabalık ilişkileri ve annelik yükümlülükleri altında ezilecektir. Müslüman kadın yazarların aynı dönem sıkça dillendirdiği bu ve benzer vurgular aslında gerçekte iyi olma ihtimali olan evliliklerinde temeline kötü bir tohum gibi yerleşmiş ve olumlu kurulabilecek birçok rolü baştan deforme etmiştir. Evlilikle ilgili negatif vurgular yarım anne, yarım eş, yarım üniversiteli ifadesiyle hissedilen başarısızlıklar, karabulutlarının dağılmadığı bir ortamda tabloyu hem tanımlayan hem de son derece kasvetli hale getiren satırlar olarak karşımıza çıkıyor.²⁰ Bütün bunlara ilave olarak Seher'in -ki iyi bir anne ve eş- eşinin ikinci eş arayışı dindar erkekler cenahında olumluluk adına sığınacak bir köşe bırakmamaktadır.

Yasakla muhatap olan başörtülü kızların aynı yıllarda evlilik yapmak için de uygun yaşlarda olduğu düşünülürse yasağa karşı tercihlerini ne yönde kullanırsa kullansınlar kısa zaman içinde çoğu nikâh masasına oturacaktır. "Okula almamışlar onun için evlenmiş" ifadesiyle yazar bu evliliklerin alttan alta mecburî bir tercih gibi göstermiştir. Yine o yıllarda yazarla aynı kuşaktan olan kadınların "Kızlar 28 Şubat indirimine gitti" şeklinde birtakım ifadelerin kullanıldığı da göz ardı edilemez. Aslına bakılırsa bu bir yönüyle haklıdır zira o karmaşa da verilen kararların bazıları sağlıklı olmamış nihayetinde sonlanan evlilikler olarak darbenin yirmi yılında bu

20 Bu noktadaki bölümler Abdurrahman Arslan'ın Müslüman kadının kamusal tecrübesi üzerinden yapmış olduğu yorumlarla birlikte ele alınabilir. Bkz. *Sabra Davet Eden Hakikat*, Pınar Yayınları, 2016, s.304-305.

doğrulanmıştır. Fakat diğer taraftan bu boşanmalar istisna olarak kalmış birçok evlilik de ayakta kalmayı başarmıştır.

Erkeklerin evlilik içerisinde işbölümü yapamamaları, anaların onları iş bilmez yetiştirmesinden neşet eder. Bu iddia kadınlar cenahında dillendirilerek erkekleri düzeltmenin yolunun yine kadınlar olduğu söylenegilir. Yazar da bunu kahramanlarından birisinin bu konuda eleştiri getirmesine rağmen erkek çocuğu olduğunda aynı hataya düşmesi üzerinden vurgulamaktadır. Bu özellikle toplumca çalışma hayatına kadınların yeni dâhil olduğu günlerde yapılan bir eleştiri iken yeni nesiller için bu işbölümü artık normalleşerek olağan kabul edilmektedir.

Erkeklerle dair eleştirileri kamusal kurumlarda kadınlara alan açılması üzerinden sürdürülür. Kadınlara yapılacak eğitim için hiçbir kurumun yer tahsis etmemesi nedeniyle Nermin evini açmıştır. Bu durumu gerçekte örnekleyen vakıfalar muhakkak ki yaşanmıştır. Nihayetinde programlarda “kadınlar için yer ayrılmıştır” ibaresi bile o dönemlerde nice zaman sonra davetiyelere eklenmiştir. 28 Şubat darbesi sonrasında ise bu ifadenin aksine dernekler, vakıflar zaten bir şey yapamıyor olmanın acısıyla bolca “alternatif eğitim” programları organize etmişlerdir. Devletten alınamayan eğitimi diplomasız da olsa vermeye çalışmışlardır.²¹

Yıldız Ramazanoğlu, kahramanlardan Nermin’in çocuklarını, anlatısında çabucak büyütmüş ve liseli yapmıştır. Oğul Osman ezan yerine televizyon tercihiyle ince bir hayal kırıklığı yaşatıyorsa da annenin hüznüyle yoğrulmuştur. Bu anlamda bu kısım metnin yazıldığı yıllar düşünüldüğünde öngörü olarak kabul edilebilir. Yazar dindar insanların çocuklarının aynı hissiyat ve duyarlılıklara sahip olup olamayacağını umutlu bir cevapla yanıtlamıştır. Anlatıda kahramanı Nermin cephesindeki olayların fazla detaylandırılmışken Seher’in peruk tercihi de az yer alıyor. Seher’in haleti ruhiyesinin anlatıldığı kısımda aslında bu cephede de incinmenin boyutlarının hiç de azımsanamayacak oranda olduğunun altı çiziliyor. Başını açan Nuray karakteri de genel müdür olmuş başını açmasının yanı sıra ojesine dek yaşam tarzını değiştirmiştir. Ancak yazar bu kahramanı bu tercihinden dolayı mahkûm etmez ama yine de o süreçte makbul olmayan bir seçim olduğundan ayrıntılı bir tahlil yapmayı da seçmez.

21 Darbede öğretim üyeliğinden ayrılmak zorunda kalan Ahmet Ağırakça öncülüğünde kurulan Avrupa İslâm Üniversitesi de bu kapsamdadır ki diplomaların denkliği alınamasa da burada en azından yabancı dil öğrenen birçok kişi olmuştur.

Darbede Yolu Kesişen Farklı Kadınlar

Kadın bir yazarın kaleminden çıkan şiir, mektup, masal, röportaj gibi birçok türü roman kurgusuna yerleştirerek çok katmanlı bir yapı oluşturmaya çalışan ve bir ilk roman olan *Şair Öldü*²² darbe sürecinde sol düşünceye yakın bir genç kız ile zengin İslâmcı bir kız arasındaki ilişki üzerinden bir anlatı gerçekleştiriyor. Hiç şüphesiz sadece 28 Şubat romanı olarak ele alınamaz bu roman. Zira kimlik sorgulaması ve iç hesaplaşmaların yoğun olduğu bir anlatı sunar okura. Romanın başında, İsmet Özel'in "Bize ne başkasının ölümünden demeyiz/ çünkü başka insanların ölümü/en gizli mesleğidir hepimizin/başka ölümler çeker bizi/ve bazen başkaları/ ölümü çeker bizim için" şiiri yer alır. "Solcuları anmamın sebebi bunca yıldır kendimi ait hissettiğim dünyanın aslında kör ve sağır oluşunu belirtmek istemem. Onlarda bir tür vefa aramam, bulamayınca da dillendirmem garip gelmemeli." (sf.158) satırlarında da İsmet Özel şiirini çağrıştıran hususlar vardır. Romanda İslâmcı olmayan karakter aile içinde travmatik durumlar yaşamakta diğer taraftan da bu şartları aşmak için hukuk fakültesinde okumaktadır İslâmcı karakterle karşılaşması da bu esnada olur. İslâmcı karakter, darbe nedeniyle başörtüsü yasağına maruz kalmıştır. Ersin ve Elif; Bu iki hemcins ilişkisinde darbe etkisinden daha çok ilk kez kurulan arkadaşlık üzerinden önyargı ve algıların izlerini görürüz.

Ersin intihar konusundaki bir sınav sorusuna hocanın dini bir cevap istemesine rağmen tam zıddını yazarak(s.34) isyankâr tavrını romanın hemen başında açığa çıkarır, isyankârdır zira hayatında isyan edeceği pek çok husus vardır. Öğretmen bir babanın kızıdır ama annesi ve ablası erkek ilişkileri konusunda sorunludur. Ersin sol bir çevreye sahiptir. Bu çevreden önemseydiği bir sima başörtü yasağını mücadele hattında bir detay olarak ifade eder. (s.145) Bu satırlar bu cenaha ince bir eleştiri eşliğinde gelir. Nihayetinde zihin dünyası bu bilgilerle inşa edilmişse de Ersin örgütlü bir ilişki içinde değildir. Aynı zamanda Ersin'in İncil okuması buna karşın Kur'an'ı hiç okumamış olması ve bununla sol çevrelerde yaygın bir durum olarak ifade etmesi enteresan bir nokta.(s.152) Ersin'in İslâm'a dair neredeyse tek olumlu algısı oruç ibadeti üzerindedir.(s.155) Bu da geçmişe ait tatlı bir anı olarak ifade ediliyor.

Ersin başörtülü Elif'le arkadaşlık etmek istemez esasında. İlk karşılaşma okulda Elif'in "Bir sigara verir misin?" demesiyle başlıyor ki bu esnada peruk baştan çıkmış, beyaz deriden çantaya tıkmıştır. Kahraman bu arkadaşlıktan hoşlanmadığını açıkça söylerken "Solun ve dinin yeni

22 Sibel K. Türker, *Şair Öldü*, Can Yayınları, İstanbul, 2006.

kardeşliği" ifadesiyle ironi yaparak, Elif'in talebini de açık fikirli olduğunu gösterme çabası olarak yorumluyor.(s.36) Bu arkadaşlığı reddetmesini de "kimlik, ötekilik, dışlanma, mazlum, zalim ilişkisi denedim olmadı diye yorumlarsın"(s.43) diyerek aslında bu anlamda söylenenlerin propaganda olarak algılandığına işaret ediyor.

İlk karşılaşmada Ersin Elif'in Vakko eşarbından, pahalı kıyafetleri üzerinden ekonomik durumuna dikkatleri çekiyor. Çantaya konulan perukla daha iyiydin diyen Ersin aynı zamanda sahte de olsa saç, başörtüsüne yeğlediğini söylüyor. Buradaki diyalogda Elif "çirkin olmaktan korkmam hatta özellikle çirkin olmayı seçtik" diyerek bunun tepki ifadesi olarak daha çok tercih edildiğini vurguluyor. (s. 37) O dönemde şık olmayan peruk tercihleri "takva peruğu", "tesettür peruğu" olarak isimlendirilmekteydi. Bu kısımda İslâmcı karakterin kullandığı biz ifadesine karşı "İslâmcı argümanları dinleyeceğiz" diye düşünerek bu söylemlere karşı mesafesini ve negatif düşündüğünü ifade eder.(s.37)

İslâmcılık düşüncesine karşı tüm mesafesine rağmen Ersin başörtüsünün iffetli bir kadında olması gerektiğine dair ifadelerde bulunuyor ki bu algı romanın değişik yerlerinde tekrar ediliyor.(s.42) Başörtüsü iffet özdeşimi, annesinin babasını aldatması akabinde başına bir eşarp takmasına itirazı ile daha da belirginleşiyor. Örtü ile iffetsizliğini gizleme çabası olarak bu eylemi kınıyor.(s. 62) Ersin'in tahayyülleri arasında Basralı Rabia vardır.(s.63) Bu aslında onun dindar kadın beklentisini özetleyen bir kimliktir. Mütevazı, iffetli, dünya malına sırt çevirmiş, yoksul yaşayan dolaşısıyla da karşısına çıkan İslâmcı kadın modelinin sigara içen,(s.67) son model spor arabaya binen,(s.222) her gün değişik ve pahalı giyinen(s.55) bir kadın olması bu unsurların sürekli altını çizmesinin altındaki etken olarak düşünülebilir. Bu aynı zamanda burjuva, kapitalist yaşam vb. sol argümanlarla beslendiğinde romanın çatışma unsuru olarak bel kemiğini oluşturuyor. Mesela Elif'in araba kullanırken yaptığı tahlilde onun farklı bir havaya girdiğini, zenginliğinden aldığı kudreti, içindeki güç duygusunu bu esnada dışarı aktardığını düşünüyor.(s.222) Bu zengin yaşam tarzını, dönemin gerçekliği ile kıyasladığımızda ise islami kesimi temsil eden ailelerin henüz ekonomik anlamda refahının yaygın olmadığını görürüz.

Elif'in ailesi başı açık bir kişiyle arkadaşlığı onaylamamaktadır(s.114) öyle ki yazlıklarına davet ederken Ersin'e örtünmesini teklif eder.(s.69) Bu algı tersinden okunduğunda Ersin'in o zamana kadar hiç başörtülü biriyle arkadaşlık etmediği ve bu ilişkideki tavrında da olduğu gibi kendini uzak tuttuğunu ifade eder. Oysa ortaya konulan ilişki biçimleri, tavır ve tutumlar nazarı itibara alındığında bu son derece sıg bir yaklaşımdır.

Aslına bakılırsa romanın iki kadın karakterinin inşa edilişi bakımından da bir okuma yapılabilir.

Ersin darbe mağduriyeti konusunda pratik anlamda bir destek sinyali vermediği gibi teorik olarak da destek vermiyor. Sisteme karşı koymak yerine okulu bitirmesini daha anlamlı buluyor. Okumadığında ne olacağını kurgulayan Ersin, Elif'e kâbus gibi bir yaşam öngörüyor.(s.166) Elif'i bu kâbus gibi öngöründen cahil ama zengin babası kurtarmaktadır. Onu alıp işyerinin başına koyduğu kurgudan anlıyoruz ki darbe ne denli tahribat yaparsa yapsın zenginler için bir çıkış yolu vardır. Bu şekilde ki kurtuluşa "İyi çocuk olmak senin kaderine yazılmış" ifadesi ise aslında karşı taraf tahlilinden ziyade kendi yoksunluklarına isyan olarak okunabilir.

Darbeye karşı umursamaz tavrını, İslâmcı erkeklere hiçbir şey olmadı eleştirisiyle besliyor.(s.74) Yasağı perukla aşmak isteyen Elif'in daha sonra okulu bıraktığını öğreniyoruz muhtemelen de peruk da yasak şiddetle-nince kurtarıcı olamadı. Romanın sonunda başörtülü karakterimiz oku-luna devam etmek ve dil öğrenmek için Avusturya'ya gönderiliyor.(s.230) Böylece "paranın açamayacağı kapı yoktur" tezi son satırlarda da destek-lenmiş oluyor. Burada tercih edilen ülke (Avusturya) başörtülülerin diğer Batı ülkelerinden daha fazla tercih etmesi ile ilişkili olabilir ancak giden birçok kişinin yoksul kesimden olduğunu, ailelerin bazen evlerini satarak kızlarını yolladığını düşünürsek sadece zenginlerin seçimi olmadığını da ilave etmek gerekir.

Romanda, bu dönemde çeşitli düzlemlerde dile getirilen hatta bir kimi zaman bir öteki olarak kodlanan "İslâmcı erkek" kategorisine uyan iki karakter var. Birincisi Elif'in babası ki o zengin, görgüsüz, koca göbekli, cahil(s.109) hatta kavga esnasında Ersin'in özetlediği haliyle "örümcek kafalı" bir tiptir.(s.141) İkincisi ise okuldan bir kişidir. Bu kişi yemek adabı bile bilmeyen birisi olarak tahayyül ediliyor ama öyle olmadığını görüp şaşırıyor ardından kadınlarla tokalaşmasıyla inşa ettiği dindar karakter çöküyor.(s.105) Bu tokalaşma meselesi daha sonra erkek tarafından ön yargılara karşı savaşmak olarak açıklanır.(s.107)

Ersin'in başörtülü Elif'i anlaması ilk kez ona yazdığı mektuptan sonra gerçekleşir.(s.125-128) Elif'in yazdıklarını, kendi yazdıklarını daha iyi bulması, yazabildiğini görmesi, derinliği olması karşısında şaşırıyor. Bu şaşkınlık da kahramanın zihnindeki başörtülü imajını belirgin kılıyor. Bu mektupta Elif aslında onun argümanlarına hâkim olduğunu, her çeşit kitabı okuduğunu ama inancının sağlamlığını ve kendi dünyasının zenginliklerini gösterir. Mektupla kendisini bilmesini, uzattığı ve yedi aydır ittiği dost eli reddetmemesini ister.

Romanın sonuna daha doğru Ersin artık Elif'i kısmen anlamış, onunla bir duygudaşlık oluşturmuştur fakat bu asla inançları çerçevesinde değildir onun duygu durumlarına, annesizliğine, baskı altında oluşuyla alakalıdır. Asıl mesele "bize ait bir metin olmayışı" diye ifadesiyle ortak bir alan yoksunluğuna işaret ediyor.(s.166) Bu ifadeyi de ilk etaptaki ona karşı önyargılarının izahı olarak da anlayabiliriz.

Romanın sonlarına doğru bir şair örtünerek önce kamuoyunu şaşırtıyor fakat daha sonra kitabın sonunda bu şair başını açıyor.(s.254) Başını örten şair, basına verdiği demeçte "beni asıl solcular dışladı" diye bir beyanat veriyor.(s.188) Kitabın bütünü içinde bu kurgu başörtüsünü belki de Hz. Rabia örneğinde olduğu gibi geçmişe ait ulvi bir değer olarak kalmasını öğütlemiş oluyor... Yazar bu şairle de Ersin'i ya da Elif'i sembolize etmeyi hedeflediyse bile romanın sonundaki trajik ölüm zaten bu tahlilin peşine düşemeyecek kadar okuru üzüyor.

Çözülüşün Kansız Romanı

Selçuk Orhan imzalı 40 Hadis kitabı, 28 Şubat baskılarını ana merkezine almadan dindar karakterlerin o dönemdeki yaşantılarını konu ediniyor. Roman 2004'te yazılmaya başlıyor ama yazar inancını yitirdiği için ya da inançla arasına mesafe koyduğu için kitabın basımı 2010'da gerçekleşiyor. Fakat yazarın roman türü için alışılmadık bir biçimde kitabın önsözünü yazma tarihi de 2008.²³ Oldukça hacimli olan roman; 563 sayfa ile bu kategoride ki en uzun kurmaca metni olarak karşımızda duruyor.

Kitabın kahramanlarından Nazan Nur cemaatinin önde gelenlerinden birinin kızıdır. Bugünden; FETÖ örgütünün darbe teşebbüsü yaşanmış olduğu bir tarihten, yaptığımız okuma esnasında bu cemaatin yapısına dair malzemeye sıkça karşılaşıyoruz. Dershaneler yoluyla örgütlenmelerinin tam tanımı yapılmış (s.164) Nazan ailesine hatta romanın sonunda dine karşı mesafelidir. Başörtülüdür ama bir dönem büyük siyah başörtüsü bol kıyafeti olmasına rağmen okurun karşısına ilk çıktığı zaman örtüsüyle, lavaboda unutup çıkacak kadar bir ilişkisi kalmıştır(s.23). Nurcu ailenin, oğlanlarla buluşup, ilişki kuran(s.174) isyankâr kızı Nazan, düzelsin diye psikiyatra götürüyor (s.170) bu çabalar yeterli olmuyor ve intihara teşebbüs ettiğini görüyoruz(s.178). Cemaat içerisinde uyumsuz ama baba kontenjanından sadece idare edilmeye çalışılan bir tiptir(s.184). Aileden öylesine nefret etmektedir ki onlardan ekonomik yardım almadığı gibi parasız olduğu bir dönem öğretmenlik yapmak istiyor ama kesinlikle cemaat okullarında yapmayacağını söylüyor(s.16).

23 Selçuk Orhan, 40 Hadis, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2010.

Nazan öğrencilik yıllarında zenginlik içinde yaşıyor, bir yardım projesiyle yoksulluğu tanıyor ilk. Bu kampanyada beraber oldukları HADEP'li rehber hoca bu uğraşı sebebiyle işinden oluyor.(s.152) Nazan okurun karşısına ilk sayfalarda başından nikâh geçmiş, 28 yaşında, işsiz ve çok sigara içerken çıkıyor.(s.20) Nazan'ı ailesi Avusturya'ya okul için göndermek istiyor(s.26) Bunu darbeden dolayı yurt dışına çıkan başörtülülerin tercihleri arasında mıdır, diye düşünürken okur kitabın sonunda yaramazlıklarına karşı ıslah olur diye ailenin yüksek lisans için göndermek istediğini öğreniyor (s.460). Dolayısıyla darbeden alınan yara bere de yoktur başörtülü kahramanımızın hayatında... Okul yıllarından bahseden başka bir karakter Nazan için "Başı kapalı ama hiçbir zaman başı kapalı gibi gelmedi bana" (s.308) diyor ki bu da yine bizim İslâmcı karakterimizin ne kadar İslâmcı olduğuna dair bir fikir edinmemizi sağlıyor. İlginç olan 28 Şubat'ta ustalar üzerinden düşünüp şiir yazmak isteyen Nazan'ın en dindar yılları bu dönemdir (s.460).

Nazan başörtü yaşağı karşısında özel üniversite imtiyazına sahip bu üniversitede öğrenim görür. Tanıma bakılırsa Bilgi Üniversitesi olma ihtimali son derece yüksektir. Yasakları sonuna dek geciktiren ya da öğrencilerinin az etkilenmesini sağlayan bir üniversitedir burası (s.466). Nurcu olan bir babanın neden Fatih Üniversitesine göndermediği düşündürücüdür gerçi Fatih Üniversitesi yaşağı ilk ve etkili uygulamıştır. Nazan'ın örtü konusunda ısrarlı olmaması düşünüldüğünde bu unsur seçimde etkin değildir. Muhtemelen "asi kız" onlardan uzak kalmak istemiştir. Anlatı zamanına bakılırsa o günlerde İstanbul ve Marmara Üniversitelerinde yasak olduğu belirtiliyor. Fakat buradaki acılar, kızların yaşadıkları romanın dünyasında yer almaz.

Nazan kısa bir dönem dindar olmuştur aslında. Siyah büyük örtülü, militanvari bir tarzı yaşamıştır ailesinin yanındayken (s.469). Bu durumu ailenin nasıl kabul ettiği ya da olumsuz cümle kurmamış olmaları gariptir zira nurcu bir baba için siyah ve büyük başörtülü bir kız da kendilerinden olmadığı için makbul değildir. Mezkûr cemaat için bu İrancılık, radikallik olarak okunmaktaydı. Bu cemaate ait olduğu ima edilen bir ortamda da(s.475) farklı başörtü tipleri yadırganarak sahneye çıkarılır. Başörtülüler çok süslü, oje süren, rahatça sigara içen kızlardır (s.471). Nazan dışındaki başörtülülerde de dindarlık adına olumlu bir yan bulmamız mümkün olmaz böylece. Romanın yazarı İslâmcılarla ilgili eleştirilerine 80'li yıllardaki fedakârlığın 90'lı yıllarda konformizme dönüşmesini ekliyor (s.118).

Nazan, Sezai Karakoç, İsmet Özel şiirleri okuyor ailesinin rağmen çünkü ailesi kendi kaynakları dışında bir şey okumasını istemiyor.(s.138) İsmet

Özel'in Türklük meselesi irdeleniyor (s.84). İsmet Özel'in özellikle İstiklal Marşı Derneği kurarak ortaya koyduğu yeni siyaset tarzı birtakım tartışmalara konu oluyor. AK Parti'nin ilk yıllarına rastlayan bu tartışmalardan yazarın da etkilendiğini anlıyoruz.

28 Şubat romanlarının hemen hemen hepsinde karşılaştığımız kadın erkek meselesi bu romanda oldukça yüksek dozda karşımıza çıkar. Nazan örtülü kadınların arzulanır olmaları üzerinden algılanışına değinir(s.26). İslâm'a göre erkeğin yetkilerini sorgulayarak nikâhlı olduğu erkeğe bile hesap vermeyi reddediyor olması teorik bir alt yapıya oturtulmadan yapılan feminist bir çıkıştır(s.357). Nazan'ın gizli dini nikâh kıyarak evlendiği Niyazi karakteri romanın ana karakterlerden birisidir. İslâmcı bir yayınevine klasiklerden birini uyarlamaktadır ama kitabın ana kahramanlarından birini yok edip, kitabın dilini dindarlaştırmak şeklindedir (s.225). Niyazi para kazanmak için ayrıca rüya tabirleri yazıyor. Buradan da bir İslâmcının serencamını okursak beş parasız, cami önlerinde satılan popüler kitaplar yazmak durumunda kalan bir kişidir. Niyazi romanın ortalarına doğru yorgun, yılgın bir İslâmcı tipine dönüşür ve akidesinde isyana giden sorularla son derece ciddi bir sarsıntı yaşamaktadır(s.341). Cenneti "Rabbin sonsuz kreşi", "eğlence tesisi" gibi ifadelerle tanımlayan Niyazi üzerinden yazarın aslında kendi dünyasındaki isyan ve bir başka tanrı arayışı ortaya çıkmış oluyor.

Niyazi oğlunun cenazesine gidemeyecek kadar derbeder, bihaber ve çöküntü içindedir(s.449). Milli Eğitim Bakanlığından ihraç edilmiştir(s.452). Darbe nedeniyle mi uzaklaştırılmıştır, bu belirsizdir ama sonraki sayfada subay olabileceken İmam Hatip mezunu olduğu için alınmaması 28 Şubat meselesiyle hatta öncesiyle doğrudan alakalıdır(s.453). Karakterimiz sicil affıyla tekrar memuriyete dönüyor (s.454). Fakat hayatının en yolunda gibi görünen döneminden bunalmış, koyu ağır bir dinginlik olarak tanımlanan bu günler gönül macerasıyla noktalanır(s.464). Oğlunun dindarlığını anlamlandıramamış askerde şehit olmasından sonrada "Sıkıcı cennetçilik oyununda çırpınıp duracak" diye düşünerek dindar bir karakterin iflasını ilan etmiştir. Burada yazar küçük bir tereddüt koyar bu isyanın sonuna "Olabilir mi acaba cennette gidebilir mi?" diyerek yazar belki de kendi iç dünyasında ki kapıya küçük bir aralık bırakır.

Niyazi'nin boşandığı ilk eşinden bir kız ve oğlu vardır. Kızı herhangi bir ahlaki ya da İslâmî mahremiyet ilişkisini gözetmeden erkeklerle birlikte olan (s.49) babasından nefret eden birisidir. Oğlu da babasına şiipleri için, yazan babam olmasaydı o şeyleri severdim(s.152) diyen ama saygıda kusur etmeyen bir çocuktur. Romanda enteresan bir biçimde İslâmcı

karakterin çocukları, ailelerinden özellikle de babalarından nefret etmektedir. Niyazi'nin kızı Zeynep, İslâmcı bir karakterin kızı olmasına rağmen başını örtmez hatta bu yönde hiçbir gündemi dahi yoktur(s.387). Herkese karşı kibar olan İslâmcı baba kızına karşı son derece kaba ve serttir (s.515). Zeynep karakterinin babasıyla yaptığı bir kavga sonrasında alkol kullanması(s.394) erkek arkadaş edinmesi ve bu erkek arkadaşın da din-den nefret eden bir kişi oluşu(s.397) dindar aileler ve çocuklarına dair zıtlıkları iyice pekiştiriyor. Yazar bu kurguyu açık bir biçimde de tanımlıyor. Onların çocukları asıl düşündüklerini bastırmakta yeteneklidirler ve herkesten fazla Atatürkçü gibi davranarak “mış” gibi yaşarlar (s.390). Bu tabloyu dindarlara dönük 28 Şubatçıların bakış açısıyla örtüşürmek mümkün. Darbeciler de dinin ve ritüellerinin isteyerek yaşanmayacağına dair ön kabulle hareket etmiştir.

Nazan'ın ikinci dini nikâhı Yusuf'ladır. Bu karakterde ikinci dindar erkek kahramandır (s.235). Aileye hiç haber vermeden kıyılan bu ikinci nikâhta da Nazan tektir ve bu durum erkekler cenahında sorunlu bir durum olarak karşılanmamaktadır. Yusuf 80 darbesine dair fikirlerini söylerken ülkücülerin bu darbeden memnun olduğuna dönük bir mesaj veriyor (s.212). Fakat Yusuf'un İslâmcı kategorisinde olmasına rağmen 28 Şubat'a karşı belirgin bir tahlili yoktur. Yazar ülkücüler karşı bu durumu ilerleyen sayfalar da “darbecilerin ülkücü genci kullandıktan sonra elle-riyle koymuş gibi” bulmalarıyla aslında sistemin onları sadece kullandığı sonucunu okura veriyor (s.330).

Karakterimiz Yusuf, Nazan'la nikâh kıydıktan sonra Nazan'ın Yusuf'a ilgi duymuş bir kız arkadaşıyla kavgası sonrasında kurduğu ilk cümle “Kuman mı olmak istiyormuş” şeklindedir. Bu ifade ile İslâmcı erkeğin zihninde iki kadının kavga etmesi sebebi olarak paylaşılabilen kişi olarak kendi konumlandırması dikkat çekicidir (s.291). Yazarın okur karşına belki Kur'an kıssasını da anımsatarak çıkardığı İslâmcı erkek karakteri de her satırda kan kaybetmektedir.

Niyazi'nin sefillik döneminde evine sığındığı Servet karakteri ise bir dindar modeli olarak içler acısı bir haldedir. Yalancı, iftiracı ama yine de bütün bunları din için yaptığını söyleyen(s.340) bir tip ki bunları yaparken de ikinci namazı kerahete kalmasın diye cami aramaktadır (s.342). Dini amellere dikkat eden tek kişi de geçimini şirketlere iftira kampanyaları üzerinden sağlamaktadır. Dahası bu iftira kampanyasını “bizimkileri kolluyorum” diyerek Müslümanları koruma saiki ile yaptığının altını çizer (s.339). Ona göre bizden olmayan herkes de İsrail'dir. Karton bir tip üzerinden İsrail mallarını protesto etmeye dair yaygın olan tavır burada

arkasında yalanlar olduğu söylenerek bilinçsiz bir duyarlılığa indirgenmiştir. Servet'in dini bilgileri de kuru kuru ezberlediği hadislere dayanmaktadır (s.336).

Romanın bütünü boyunca karşılaştığımız şey yazarın dine, inanca dair sorgulamaları ve bunu çoğunlukla kahramanlar üzerinden yapıyor olmasıdır. Mesela Kur'an-ı Kerim'in insan olmayı zorlaştırdığına(s.156) Allah'ın rakamları var küsuratları yok biz küsuratız, kıymetsiz insanlarız (s.45) diyen katilin isyanı yazarın zihnindekileri söyletmesi gibi bir izlenim veriyor. Nurcuların Allah tasavvurları üzerinden her şeyi inşa eden yaratıcı anlayışı da sorgulanır(s.73). Allah, Kur'an'ı Kerim'le dindarları 24 saat ipotek altına alan(s.400) "yoksulluk rabbin sınamasıdır ve rab zaten sadece sınamaktadır"(s.419) şeklinde sunulur. Şüphesiz bu denli inanmaya uzak soruların varlığı Türkiye'deki gerçeği bütünüyle yansıtıyor olsaydı ve darbe ile ilişkilendirilseydi darbenin başarılı olduğu sonucuna gitmek mümkün olurdu.

Selçuk Orhan, meşhur bir anlatım biçimi olarak çocukluktaki Kur'an Kursu tecrübesini anlatıyor. Bu tecrübeye keçiye benzetilen hoca, öğrenme sürecindeki kızılık sopası(s.408) dinden hoşnut olmayan cenahla aynı argümanlar kullanılarak tekrar ediliyor. Buna ilaveten İslâmcı çevreleri, radikal sol çevreleri, küresel değişimlere karşı ağzı açık ayran budalası gibi dinleyen taife olarak tanımlıyor (s.516). "Pervasız bir ateist gibi rabbiyle tartışmaya giren" ifadesinde yazar cümlelerin başında "her Müslüman gibi" bir ibare kullanmış. Anlatı düzleminde dahi olsa yazarın nasıl bir hınçla bunu kurduğu sorusu ister istemez akla geliyor. Öte yandan her Müslümanın bu tartışmayı yaptığı yargısına nasıl ulaştığını düşünmemek de mümkün değil.

Kitapta M ve A harfleri konuşurularak bir diyalog yazılmış. Bunla ilgili tabii ki okurun tahminleri oluşuyor ama bu tahminlerin hiçbiri de memnuniyet verici olmayacaktır. Bu nedenle yazarın zihni bulanıklıkları olarak değerlendirmek doğru bir tercih olur (s.238). Aynı şekilde Niya-zi'nin gördüğü rüyada "Herkesin aklını emanet ettiği, her şeyi onlar için düşündüğü için ölen"nin kim olduğu sorusu gündemimize geliyor (s.42). Bu sorunun da cevabını yazarın açık bir biçimde vermemiş olması eleştiri ötesinde tepkilere muhatap olma endişesi ile izah edilebilir. Dinî duyarlılıkları incitecek ve benzer kitapların tepkilere neden olduğu göz önünde tutulursa yazarın bu kısımdaki sadece imalar ile yetinmesi anlaşılabilir.²⁴

24 Bu bağlamda bu romanın Batı dünyasına göç eden müstağrib anlatılarına çok benzediği düşünülebilir. Yazar, Batı'da mebzul miktarda örneğini gördüğümüz siyasal çizgiyi besleyen anlatılara kolaylıkla yakınlaşır. Hata bu konuda adı çok anılan Salman Rüşdi örneği üzerinden Talal Asad'ın "Rushdie Olayının Ardından Çokkültürcülük ve Britanyalı Kimliği" metnindeki türden oylumlu

Romanda kadın kahramanın nikâhlandığı iki dindar kahraman da sonunda ricat ederek İslâmcı olmadıklarını da deklare etmişlerdir(s.546). Nazan anlatı zamanında karşımıza çıkış şeklini unuttururcasına tekrar büyük siyah başörtüsüne döner (s.550). Hayatını, dindarlık temelinin ne olduğunu anlayamadığımız kadın bu tavrı nasıl temellendirir bilemiyoruz zira roman sona erer. İki erkek hem Nazan'ı hem de inançlarını kaybetmiştir. Romanı darbeye maruz kalan İslâmcıların yaşadıklarını değil de belki de bu darbe sürecinde çözülen birisinin içerden gördüğü, ya da kendini isyana sürükleyen vehimleri yahut sayıklamaları olarak ele alabiliriz. İnanmaya bu denli mesafeli karakterler ve sorulardan yola çıkarsak kitaba dinî literatürden bir başlık seçilmiş olmasının ne manaya geldiğini okurlara bırakmak iyi olur.

Dindar Erkeklerin Akademilerden Uzaklaştırılması

Şimdiye kadar yayımlan 28 Şubat roman ve öyküleri genel olarak kadın karakterler etrafında biçimlenir. Bu bakımdan *Düşte Kördüğüm* kapağında 28 Şubat romanı olduğunu doğrudan ifade eden tek kitap. Haliyle yazarının da erkek olması itibarıyla da projektörünü farklı noktalara tutmuştur.²⁵ Başörtülü kızların alınmadığı üniversiteden yazılmış olmasıyla “başka taraftan”, darbenin başörtülü kadınlarla sembolleşmesine rağmen bir erkek tarafından yazılmasından “dışardan” bir metin ortaya çıkartmış.

Kitabın başında ilk olarak açık bir biçimde zaman (28 Şubat) ve mekân (Üniversite) tanımlanmış. Bunun yanında kitap o süreçte orduda ve lise-lerde yaşanan olaylara da değinmiş. Şiirsel bir anlatım ile başlayan anlatıda haliyle duygusal girişin ardından karşımıza çıkan piknik sahnesi duygusallığı yok ediyor (s.13). Mangalın dumanı et kokusu hüzün koridorunda okuyucunun birden irkilmesine neden olabilir. Hatta buradan hareketle anlatıda bütünlük meselesi de gündeme alınabilir.

Anlatı, üniversitede öğretim görevlisi kimliğindeki karakterin ben dili kullanılarak yazılmış ve edebiyatın dolaylı diline müracaat edilmeden yaşanan olaylar bire bir aktarılmış. Darbecilerin dindarlara yönelik kullandığı “temizlemek” ifadesiyle dönemin bakış açısı adeta özetlenmiş(s.16). Gerçekten de o dönemde her alanda “kirli” kabul ettikleri dindar insanları yok etmeye çalışmışlardır.

Romanda Fatma Barbarosoğlu'nun *Medya Senfoni* romanını akla getirircesine medyanın etki ve önemine vurgu yapılmış. Gelgelelim günümüzden

bir tahlil de yapılabilir. Talal Asad, *Dinin Soykütükleri*, Çeviri: Ayet Aram Tekin, Metis Yayınları, İstanbul, 2015.

25 Mehmet Kara, *Düşte Kördüğüm*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2012.

farklı olarak 28 Şubat günlerinde sanal bilgi dolaşımı değil gazetelerin attığı son derece eril ve tahakküm edici hatta had bildirici manşetler üzerinden gündem belirleniyordu. İrtica başlıkları darbenin fiilî uygulanması kadar önem arz ediyordu. Bugünden baktığımızda teknolojinin değişim hızını da gözler önüne seriyor roman.

Darbeci rektörün “başörtüsünü” çağrıştırdığı için masa örtüsünü kaldırmayı düşünmesi dönemin paranoya halini almış ruh halini ve karşıdan nasıl göründüklerini ironik bir biçimde açıklıyor. Yasakların tamamen kalktığı günümüz için mizahi bir anlatım hissi oluştursa da bu durumun ne denli trajik bir gerçek olduğu dönemi yaşayanlara bir kez daha hatırlatıyor. Romanda kadın dekanın fişleme mahiyetindeki not defterinden, imzasız mektuplardan, kökten dincilik yaftası ile öğretim üyelerinin meslekten atılmaları süreci geniş bir biçimde yer alıyor. Hemen belirtelim ki bürokrasinin ayrılmaz parçası olan bu not defteri olayı kamuoyuna çok mal olmamış bir konu olduğundan kurguda buna da yer verilmesi iyi bir tercih olmuş.

Hissiyat açısından darbe karşıtı olan erkek üniversite hocalarının kahir ekseriyetinin o dönemde bürokratik rasyonalitenin kalıplarını zorlamak yerine akademideki görevlerine devam ettiği biliniyor. Elbette akademide darbeye karşı çıkışını belirgin kılarak istifa edenler oldu. Bu romanda “Odamda ağlayan kızların akıbeti” şeklinde çaresizlik ifade eden cümleye yer verilmiş. Kitapta anlatıcı olan dindar hocanın bir dersine de yer verilmiş (s.54). Bu da başörtülüler atıldıktan sonra üzülseler de eğitimin devam ettiğini göstermektedir. Bir yandan başörtülü öğrenciler bir yanda kendi yaşamları onlar içinde ayrı bir imtihan unsuru olmuştur. Dindarlıklarını gizleyerek dönemi atlatanlar olduğu gibi olup bitene sessiz kalmamayı seçenlerde olmuştur.

Romanın çok güçlü olmayan anlatı dünyasında geleceği belirsiz bu günler karşısında yine de pes etmemeyi, karıncalar gibi azimle çalışmayı, “Söğüt-kavak ağaçları gibi kesilseler de buldukları yerden tekrar yeşermeye” örneği ile sabrı ve direnişi öğütlüyor. Yazar dindar üniversite personeline uygulanan mobbing uygulamalarını “boş odada oturtma, fotokopi odasında bekletme, kazan dairesinde görevlendirme” olarak belirtilmiş. Bu konular aslında başörtü gündeminin gölgesinde kalan ve çok da gündeme getirilmeyen konulardır. Süreçte bir yandan görevinde kalmaya çabalayan kişilerin, yaşadıklarını o günler de anlatmamaları, sonlarını hızlandırmama niyeti ile izah edilebilir. Bu kişilerin eşlerinden intihar edenlerin olduğu belirtilmiş ki bu denli trajik yaşanmışlıklar kamuoyunu ile paylaşılmış vakıalar değildir.

Bahsettiğimiz romanın “Ürperti” kısmında yazar ikna odasını ele alıyor. Başörtülü kızlar kayıt sırasından çıkarılıp tek başına bir odaya alınırlar, ikna çabaları yanı sıra fişleme mahiyetinde yazılı soruları cevaplamaları istenir. Başlarını açmaları karşılığında burs teklif edilir. İkna olsunlar diye bir hediye paketi hazırlanmıştır. Görüşmenin kaydedildiğini ama kızların bundan habersiz olduğu belirtilir (s.47). İkna odası prototipinde ilk iki cümle aynen gerçekleşmiş ama hediye paketi ve gizli kayıt yapılmamıştır. Bu anlatı da uygulamanın İstanbul dışında gerçekleşmiş olma ihtimalini kuvvetlendiriyor. İstanbul Avcılar Kampüsünde ilk olarak uygulanan ikna odası modelinden esinlenerek Anadolu’da ve çeşitli okul kademelerinde öğrencilere hatta farklı meslek gruplarındaki yetişkinlere de uygulanmıştır. Bu bakımdan ikna odalarının başka şehirlerdeki uygulamalarına dair bir farkındalık oluşturulması gerekir. Yazar ikna odasına giren öğrencilerin okul kayıtlarını yaptırmadığını dolayısıyla “ ikna olmayanları” anlatmayı seçmiştir. Bu bölümde kızların haleti ruhiyeleri hakkında malumat verilmemiş dolayısıyla konu derinleştirilmeden hızlıca geçilmiştir. Aslında geçmişe yoğunlaşarak varlık bulan gerek siyasal alanı gerek gündelik yaşamı içine alan hafıza siyaseti bakımından anlamlı olan bu anlatılar yayımlandıkları türün gereklilikleri bakımından son derece kusurludurlar.

Anlatıda dindarlara yönelik istihbaratın sadece kolluk kuvvetlerince değil aynı zamanda üniversitelerde de bunu kendine vazife edinen darbeci zihniyetteki hocalar tarafından da yapıldığından bahsediliyor. Kendi meslektaşlarına ait fişlemelerdeki tanımlar ülke genelindeki etiketlerle aynıdır. “Dinci”, “tarikatçı”, “bölücü”, “Nurcu”, “Süleymancı”, “Kürt kökenli”, “eşi kapalı”, “bayan eli sıkmaz”, “eski solcu”, “irtica yanlısı”, “ayrılıkçı”, “fitre zekât veren” başlıkları ile kişiler damgalanır. Bu kişiler daha sonra “başarısızlık ve disiplinsizlik” gerekçe gösterilerek mesleklerinden atılırlar (s.57).²⁶

Roman hemen hemen her kesimin yaşadığı baskı unsurlarına değinmiş. Bir subayın komutan eşleri tarafından teftiş edilen evi, tatilde eşinin denize girmediğinin tespit edilerek suçlanması gibi örneklerle orduda yaşananlardan kesitler aktarılmış. YAŞ kararlarıyla atılan bir askerin evinin duvarındaki Arapça hat yazılı tablo olarak aktarılması gerçekten de yaşanmış ve atıldıktan sonra pazarda limon satıp, dönercide çalışmak zorunda kalan asker örneğinin pek çok benzer versiyonu vuku bulmuştur (s.69). İmam Hatip Liselerinin kapatılıp binalarına el konulmuş olması, Kur’an

26 Meslekten ihraç edilen öğretmenler içinde durum aynıdır. Başörtülü olma sebebi özellikle darbenin ilk yıllarında açıkça belirtilmemiş amire itaatsizlik gibi farklı gerekçeler gösterilmiştir. Bunun nedeni memuriyette yasal olarak kılık kıyafet yönetmeliğine aykırı davranmaya karşı verilecek cezanın meslekten men etme olmamasıdır.

Kurslarına baskınlar yapıp kapatılması, cami inşaatlarının durdurulması, kurban derilerine el konulması birer cümleyle de olsa belirtilmiş.

Yazar dindar olduğu halde zulmü bizzat uygulayanları da “silikleşmekle” suçluyor. Yazar burada muhtemelen erkekler cenahında bir duruş farklılığına dikkat çekiyor. Birinci kategori susan ama kimliğini direkt dokunulana dek koruyan ikincisi ki eleştirdiği gibi konumunu koruma adına darbecilerin yanında duran onlar gibi davranan erkekler. Aslında sayıları bir elin parmağını geçmiyor olsa da üçüncü bir kategori de var. Bu da zulme rıza göstermeyip istifa eden, açıkça direndiği için mesleğinden atılan dindar erkekler. Kitapta bir öğretim görevlisinin başka bir üniversiteye sürülmesi, eşinin sağlık karnesinin iptal edilmesi anlatılıyor. Bu kişi istemediği üniversiteye gitmek yerine istifa ederek bir vakıf üniversitesine geçer (s.65). O dönemde erkekler için iş gören bu çözüm kadınlar için mümkün olmamıştır. Din karşıtı olmayan hatta dinî değerlere duyarlı olan kurumlar bile başörtülü kadınları çalıştıramamıştır. Özel üniversiteler, dershaneler, belediyeler gibi akla gelebilecek birçok kurum için durum aynıdır ki iyi üniversitelerden mezun birçok kadın sekreterlik hatta çaycılık gibi işlerde çalışarak geçimlerini temin etmeye çalışmıştır.

Metinde yayınlanan kitabını besmele ile başlatması nedeniyle görevden atılan başörtülü bir öğretim görevlisinden bahsedilmektedir. Yazarın adını Sabire Kutlu olarak belirttiği, “uzun boylu, güler yüzlü, gözlüklü, hoşsohbet, iyilik canlısı ama başörtülü...”(s.76) olarak tanımlanan kişi tüm tanımların örtüştüğü Alev Erkilet’i akla getirmektedir. Aynı sebeple atılmış başka bir örnek olmadığı gibi zikredilen isimde de gerçek bir şahıs yoktur. Başına gelenlerden ötürü kamuoyunun önüne çıkmayı reddederek “durumdan bir avantaj türetmek” gibi hayli yerleşik bir pratiğin ısrarla dışında duran Alev Erkilet’in üniversiteden atılması dahası doktora tezinin iptali başlı başına müstakil bir roman olarak yazılmayı hak etmektedir.²⁷

Bir Yazarın Gönlünde Saklanmış Kadınlar

2013 yılının Şubat ayında “Edebiyat Kitaplığı” kategorisinde Roman olarak tanımlanarak basımı yapılan Sibel Eraslan imzalı *Saklı Kitap* başörtülü kadınların hikâyelerini anlatıyor.²⁸ Darbenin üzerinden 15 yıl geçtikten sonra yazılan roman artık yasakların buharlaştığı bir sürece denk geliyor. Yazının

²⁷ Başka bir açıdan roman karakteri Sabire Kutlu çerçevesinde şunu da söylemek gerekir: Darbenin ilk yıllarında baskılar genellikle müstear isimlerle anlatılırdı ki bunun nedeni o yıllarda kişilerin anlattıkları nedeniyle tekrardan bir mağduriyet yaşanmasın. Mesela *Direnış Güncesi* adıyla Ekin yayınlarından Ayşegül Çetin müstear ismiyle basılan kitaptaki durum böyledir.

²⁸ Sibel Eraslan, *Saklı Kitap*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

başında belirttiğimiz üzere iktidarın bu alanda rahatça söz almaya başladığı bir zamanda yayımlanmış olması da ayrıca önemli. Anlatı zaman, mekân ve kurgulama açısından özellikle de bu süreçleri yaşayanları roman okuyor hissiyatına götürmüyor. Zira roman kahramanı yakın çevresinin hayatlarına küçük dokunuşlar yaparak yasağa muhatap olduğu süreci neredeyse belli bir düzenlilik içinde aktarıyor. Bu anlatıda şiirsel dil ve haleti ruhiyeyi aktarma başarısı esas olarak dikkat çekiyor. Geçmiş ve an arasında gidip gelmeler, inancın karakterle hemhal olma durumu oldukça iyi tahlil edilerek sağlam bağlantılar kurulmuş. Metin daha çok hikâyeye tadı alınabilecek bir anlatı olarak da tanımlanabilir ama bu anlatıyı özellikle yazarını tanıyanlar esasen otobiyografik bir metin olarak değerlendirebilir. Hukuk mezunu olan ve ikna odasına teknik olarak girmemiş olan yazar, sadece o kısmı merkeze alarak orada yaşananları tasavvur ederek yazmış ama anlatının çevresindeki karakterler bizzat yazarın yakın dostları. Mücadele sürecinde aktif rol almış darbeden doğrudan yara almış kişiler roman karakterine dönüştürülmeye çalışılmış. *Saklı Kitap*, yazarın kendi hikâyesine rötuşlar yaparak yaşamında iz bırakan dostlarına bir vefa metni duygusuyla kaleme alınmış izlenimi uyandırıyor. Özellikle şu an hayatta olmayan Süreyya Yüksel, Macide Göç ile ilgili yazdıkları darbe günlerini İstanbul'da yaşayan "bizim mahalleli" okuru kurmaca dünyadan çıkarıp saf gerçekle baş başa bırakıyor.

Romanda ikna odalarına giren, öğretmen olarak peruk takarak çalışan bir karakter üzerinden süreç anlatılıyor ve sonunda mastır için yurt dışına gitme ile yol alan bir anlatı olarak ifade edebiliriz. Darbe sürecinde yaşanan hemen hemen her olay bir şekilde satır arasına serpiştirilmiş. Okula giderken başörtülü olduğu için otobüsten indirilenlerin (s.24), ikna odasına girenlerin(s.13), iknacıların listesinde isimlerinin başında T harfi yazılı olanların (s.22), yasağa karşı başını kazıtanların (s.23), kütüphaneye alınmayanların (s.24) İmam Hatip Lisesinde keskin nişancılar ile muhatap olan liselilerin (s.132), peruk takanların (s.159), başörtülü kimliklerinden dolayı nişanları atılanların (s.148) kısacası sürece muhatap olan her kesimden başörtülünün hayatına dokunulmuş. Kadınlar zaviyesinden neredeyse hiçbir konunun dışarıda tutulmamış olması kronolojik yada belgesel çalışmaları için başarı olarak kabul edilebilir ama roman dokusu içinde derinleştirilemediği içinde yorucu bir yoğunluk haline dönüşüyor.

Şüphesiz kurmaca gerçeklikle tıpatıp uyuşmak zorunda değil fakat bu tarz dönem anlatılarında ister istemez gerçeklik meselesi de karşımıza çıkar. *Saklı Kitap'ta* gerçekle örtüşmeyen unsurlar hemen hemen yok denecek kadar azdır. İkna odalarında ses kaydı yapıldığı (s.15) yazılmış ancak

model ikna odasında erkek bir kameramanın görüntü alması ikna odasının can alıcı yönüdür ki bu kısım atlanmış. Eylem meydanlarındaki slogan ya da dövizlere yansıdığı yazılan “direniş var bıkkınlık yok” (s.104) ibaresi de “...yılginlık yok” şeklindedir. Metnin üzerine bina edildiği ikna odaları üniversiteye yeni başlayan öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Yazarımız bunu mastırda yapan bir öğretmene uygulandığı (s.20) şeklinde aktarıyor. İkna odalarında sorulduğu ifade edilen “arkadaşlarımla isimlerini yazmamı istediler” (s.68) şeklinde bir durumsa ikna odalarının hiçbir versiyonunda yaşanmamıştır. Bu kısım anlatmak istediği karakter hayatlarının kalkış noktası olarak kurgulanmış. Süreyya Yüksel’in anlatıldığı bölümde otuz kızın ellerinin kelepçeli olduğu ve başlarının açıldığı anlatılıyor (s.80). Süreçte gözaltılar, ev baskınları yaşandı, münferit olarak da başörtüsünü çıkarmalar ancak bu sayıda başörtülünün aynı anda başının açıldığı bir sahne bilindiği kadarıyla yaşanmadı. Yazarın işittiği ya da şahit olduğu bir durum mudur yoksa durumun yakıcılığını anlatmak adına kurgulanmıştır sorusu ister istemez beliriyor.

Kitapta satır aralarında dindarlık seçimini savunuluyor “Peki dindarlık çocukluk çağı travması mıdır” (s.48) tarzında sorularla yazar kendi yaşamından maruz kaldığı soruya yada belli birilerine cevap mı veriyor, bilemeyiz ama bu tür soruları bu toplumda sıklıkla cevaplamak zorunda kaldığı vakiadır. Bu savunuda artık gündemde bir yer işgal etmeyen kadının tek başına 90 km gidip gidemeyeceğini (s.39) konusuna yer verilmesi gereksiz bir ayrıntı olmuş. Belki de bu sorular ve cevaplar yerine başka bir yerde niteliklere (s.71) yaptığı tanım yeterli olabilirdi. “Masumdular. Ter-temizdiler. Naziktiler. Alçakgönüllüydüler...” Anlatıda yer alan elle yapılan çizim(s.50) acaba yazarın kendine mi ait yoksa profesyonel anlamda mı kurgulanmıştır bilemiyoruz. Bunun gibi kitap sonunda el yazısıyla basılan günlük sayfaları gerçek kişilere mi aittir soruları okur için ucu açık bırakılmış.

28 Şubat sürecinde yurt dışı tecrübesi olarak Avusturya en fazla tercih edilen ülke olmuştur ve ÖNDER’in Avusturya versiyonu olarak WONDER kurulmuş ve buradaki örgütlenme Yusuf- Nadire Kara çiftinin çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Kitapta bu durum gerçeğe birebir uygun olarak (s.173) yer almıştır. Avusturya tercihi bilindik olması açısından garanti bir anlatım elbette ama doğudan ve Batıdan gidilmiş birçok ülke söz konusuysen farklı bir tercih metne renk katabilirdi. Bu tercih muhtemelen yazarın hikâyesine şahit olduğu bir kahraman sebebiyledir.

Metindeki hayat hikâyeleri yaşam biçimleri “dindar” kesim için oldukça tanıdık. Bizden bize ait mekânlar ve zamanlar sadece ağırlıklı olarak

anlatılan Belkıs Hanım hikâyesi hem şekil hem de içerik olarak farklı bir çerçeve çizmesi bakımından dikkat çekiyor. Muhtemelen bu karakterimiz de yazarın tanıdıklarından biri hatta muhafazakâr milliyetçi kimliği daha baskın olan kanlı canlı birisi. Öyle ki bu kısmı okurken 28 Şubat hikâyesinden kopup başka anlatıya geçtiği izlenimi oluşturuyor. Geçmiş, asaleti, tek başörtüsüz kahraman oluşu, dingin dünyası, geleneksel sanatlarla ilişkisi ile “bizim kızlar-kadınlar” dışında bir portre sürece eklenmiş görünüyor.²⁹

Saklı Kitap anlatısının bütünü başörtülü bir kişinin hissiyatını tasvir eden çok güçlü ibareler barındırıyor. Özellikle laik batıcı zihinlerin din-darları alt sınıf olarak algılamalarını yansıtan “Yukarısı ve aşağısı, eşyalarında insanlarında, ve bu titiz dizayn algısı, kopukluk üzerinden inşa ediliyordu”(s.70) ifadelerinde olduğu gibi. Doğrusu başörtü mücadelesinin şekil değiştirmiş hali olarak kullanılan peruk “Kargalardan korunmak için bakla tarlalarına dikilmiş korkuluklar...”(s.159) ifadesinden daha iyi anlatılamazdı.

Çocukluğun Son Günü

Ortancamız Babam bizzat yazarı Türkiye’deki ilk altyazılı mizah romanı olarak tanımlıyor.³⁰ Yazarın 28 Şubat darbesine kadar olan süreçte ki çocukluk anılarını içeriyor. Kişisel hikâyesi üzerinden, çevresi, dönemin popüler sanatçıları, dizi filmleri, leblebi tozlarına dek birçok detay ile okuru o yıllara götürüyor (s.50).

Yazar Ankara Sincan da doğmuş ve çocukluğu burada geçmiştir. Çocukluk anıları içerisinde Kur’an Kursu tecrübesi aktarılmaktadır ki burada bildik klasik tahfif/tahkir edici anlatı yahut Selçuk Orhan’ın *Kırk Hadis* romanın ötesinde Kur’an Kursu hocasını ve buradaki anılar olumlu ifadelerle anlatılmıştır (s.11). Darbenin hedefinde bu kurumlarında yer alması itibarıyla bu detay dikkat çekicidir. Yazarın annesi, permalı saçları vatkalı gömleği ile başörtülü olmayan bir karakterdir(s.28) hatta kitap boyunca başörtülü bir karakterle karşılaşmayız ya da yazar böyle bir kişiyi belirtme ihtiyacı hissetmez.

Eserin 28 Şubat ile ilgisi romanın sonunda karşımıza çıkar üstelik yazarın yaşadığı bir trajedinin etrafına örülmüş olarak. Kız arkadaşıyla okul kapısından sokaktan tanklar geçmeye başlar(s.159). Tarih 28 Şubat 1997’dir ve yazarımız ilkokul öğrencisidir. Kitapta dönemin televizyon dizileri, ünlü programları, maçları, gündelik alışkanlıklar, şehir mimarisi,

29 Öte yandan bu yapıyla Mustafa Kutlu hikâyeciliğinin ilk yıllarını anımsatıyor.

30 Sencer Gültuna, *Ortancamız Babam*, Sokak Kitapları, İstanbul, 2015.

eğitim hatta yazarın sünnet anılarına dek detaylandırılmıştır. Buna karşın 28 Şubat öncesi medyada ya da çevresinde sürecin ayak seslerine dair bir gündemle karşılaşmak mümkün olmaz.

Yazar, tanklar geldiği esnada torununu korumak için ciddi bir kaza yaşayan dedesinin, yıllarca asker olmasını istediği halde o gün, son nefesinde kendisine “namlusunu halka doğrultan askerlerden olma” demesiyle, darbecilere karşı hangi yerde durduğunu ifade ediyor (s.160). Asker olmayı vasiyet bilecek Kuleli Askeri lisesini kazanacaktır ama darbeci olmayacaktır.

Acıların Kesiştiği Nokta

Güray Süngü'nün iki yıl önce yayımlanan *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* adlı romanı darbe sürecine ikna odaları ve sonrasında okuluna devam eden bir başörtülü kız üzerinden gündeme taşıyor.³¹ Yazarın *Deli Gömleği*'nde yer alan “Sizi Görmeliydim” öyküsü ile bu romanı arasında bir ilişki vardır. Hatta roman, öykünün genişletilmiş hâli daha doğrusu bu öyküden hareket eden ve yoluna devam eden yeni bir metin olarak da ele alınabilir.³² Başörtü kelimesini neredeyse hiç anmadan anlatılmış ve en etkileyici darbe romanı demeyi hak ediyor. Kahraman anlatıcı dilini kullanan yazar, üniversite öğrencisi Mehmet'in dünyasından, metaforların bolca kullanıldığı bir metinle okuyucunun darbeye başka bir pencereden bakmasını sağlıyor. 214 sayfa içerisinde dokuz sayfa araya fragman gibi girerek ikna odasında iknacıların sözleri yer alıyor. “Biz şimdi seni ~~ikna~~ edeceğiz” ifadesi cümlede kelimelerin yerleri değiştirilerek dört kez artarda tekrar edilmiş ve ikna kelimesinin üstü çizilmiş (s.9). İkinci sayfada bu usul aynen tekrar etmiş (s.23) ancak üçüncü tekrarda “Şimdi seni ~~ikna~~ edeceğiz biz” (s.55) şeklinde yine dört kez yazılmış, dördüncü tekrarda “Seni ~~ikna~~ edeceğiz biz şimdi” (s.77) haline dönüştürülüp “seni” kelimesi sabitlenip diğer kelimeler yer değiştirerek dört kez yazılmış, Beşinci yazımda “~~ikna~~ edeceğiz biz seni şimdi” yazılıp ikna kelimesi sabitlenip dört tekrarda kelimeler yer değiştirmiş. Altıncı yazımda “edeceğiz biz seni-~~ikna~~ şimdi” olarak yazılmış yine baştaki kelime sabitlenerek diğerleri yer değiştirip dört tekrar yapılmış. (s.122) Bir sonraki ifadede “edeceğiz kelimesi tamamen çıkarılarak “Biz seni şimdi ~~ikna~~.. ‘ (s.153) yazılmış ve yine baştaki kelime sabitlenip diğerleri yer değiştirerek dört kez tekrar yapılmış. Bir sonra adeta kelimeler birer birer buharlaşıyor gibi yok ola ola ilerletilmiştir. Dört tekrar usulü ikna kelimesi çıkarılarak “Biz edeceğiz.. edeceğiz biz...seni şimdi...

31 Güray Süngü, *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı*, Dedalus Yayınları, İstanbul, 2015.

32 Senem Gezeroğlu “Güray Süngü'nün Öykülerinde Metinlerarası İlişkiler”, *Söylem Filoloji Dergisi*, 2016, sayı:2, s.206.

şimdi seni”(s.183) şeklinde yazılmış, dokuzuncu ve son olarak tek bir kelime kalmıştır. “ikna..ikna...ikna..ikna..”(s.199) Yazar bu matematiksel düzenekten bize başka bir şey şifrelemiş midir bilemeyiz fakat anlatının bu kısımları okuyucuya bir kızın ikna odasında hissettiklerini aynıyla hissetmeyi, o anı yaşatmayı başarması bakımından hem başarılı hem de var olan romanların klişe anlatılarının ötesinde.

Romanda kahramanın babasına ait el yazısı günlük sayfaları, çizimler kurgu içinde bütünlüklü olarak yer alıyor. Okur hem görsel olarak hem de küçük notlarla ufak molalar veriyor bu da romanı daha sahici kılarak, metnin atmosferini hissetmeyi sağlıyor. Yazarın travmatik bir hikâye ile okuyucuyu içine çektiği atmosfer kasvetli, acıtıcı, üzücü olduğu için aralara bağımsız olarak giren ikna odası sahneleri aynı histen payını alıyor. Kitap bittiğine toplamda etkilenmeniz darbe ürünü uygulamalardan mı, yoksa Mehmet'ten mi ayırt edilemiyor. Bunu örtük öğrenme modeli ile benzetirsek aslında darbe ile ilgili çok az şey söylenmesine rağmen kitaptan darbenin çok kötü bir şey olduğu fikri ile ayrılınmış oluyor. Bu teknik darbeler nasıl anlatılmalı sorusunun güzel cevaplarından biri aslına bakılırsa.

Yazar alışılanın aksine kahramanını “İslâmcı mahalle”den ya da klasik anlamda dindar yetiştirilmiş bir çevreden seçmiyor. Bu nedenle belki de okur beklenenin dışında bir dil ile karşı karşıya kalıyor. Mazlum naif bir dil yerine hırçın serseri bir üslupla küfür ve argo ile karşılaşılıyor. Bu da romanın ayaklarını gerçekliğe daha da hissedilir bir şekilde basmasını sağlamakta. Mehmet kimdir, sorusunun cevabını sık sık düştüğü karakoldaki polise verdiriyor yazar. Solcu, ülkücü, dinci, siyasî değil, ama dindar bir arkadaşı var sık sık olaylara karışan, birileriyle takışan ve sonunda polislerce hırpalanan birisi (s.86). Dindar arkadaş Faruk ise bir imamın oğlu, şiirler yazan, samimi, ehli tarik, yardımsever, cesur aynı zamanda halim selim bir karakterdir (s.50,86, 178, 208). Bu iki farklı karakteri yakın arkadaş kılan yazar delikanlılığı, zor zaman dostu olmayı bu iki erkek üzerinden anlatıyor ki darbecilerin toplumsal kutuplaşma, dindarların ayrışılığına dair kurdukları algının sahteliğini toplumsal gerçekliğin sahiciliğini anlatarak çürütüyor.

İkna odası sahnesinin bir fragman gibi romana dahil olduğu sayfalarda aynı zamanda durumu özetleyen ifadeler, spot cümleler olarak geçiyor. “İşgal kuvvetleri İstanbul'a demir atmışlardı” (s.55). Bu ifade ile aslında iknacıları temsil eden zihniyetle bu topraklarda yaşayan halkın ruh köklerinin ayrı olduğu ifade edilmiştir. Keza asıl olanla geçici olan tanımını yaparak ciddi bir özgüveni ortaya koyuyor. İşgalcilerle özdeşleştirilen darbecilerin kalıcı olmadığını okura ima edilmesi belki de olup biteni

sayfalarca anlatmaktan daha etkili bir tarz olarak karşımıza çıkıyor. Bu özgüveni romanın yazılış tarihinden bağımsız düşünmediğimizde aslında hem zihnen hem de pratikte ikna odalarına karşı ikna olmadık cevabı olarak da okunabilir.

İkna odasında başörtülü kızın direnç noktası anneannedir. Hemen hemen ikna odası fragman sayfalarında her tekrarda ona atıf yapılır. Hatta girişte kız “Seni hatırımda tutmak bana güç verecek”(s.9) diyerek bunu baştan belirtir. Burada yazarın seçimi önemlidir zira “anneanne” figürü aslında köklü ve üretken oluşa, dahası kadim bir gelenek olarak örtünmeye vurgu yapmak bakımından önemlidir. Anne yada aileye rağmen sonradan kendi başına örtünmüş bir örnek de seçilebilirdi ama bu örtünme olgusunun bu topraklardaki anlamını bu ölçüde güçlü bir şekilde anlatmayı mümkün kılmazdı.

Romanın kahramanı olan genç kız başörtüsü yasaklarından sonra şapka takarak okuluna devam etmektedir. Okula devam etmek istemek birçok kişi için aynı zamanda ait oldukları topluma aileye karşı bir sorumluluktur. Aslında kendi kadar onların hayalleri yıkmak istenmiyordu. Yazar “oku da gel...okuyan herkes toktur olur sanırdı”(s.93) ifadesiyle bu seçimi yapan kızın, köyünden hangi dua ve hayallerle yolcu edildiğini anlatıyor. Bu da okurun “Neden başörtüsünden ve okuldan vazgeçmenin” bu denli zor olduğunu anlamasını kolaylaştırıyor.

Kahramanın aynı zamanda sevdiği kız olan Çiğdem ikna odasından geçmiş ama aslında ikna olmamıştır. İkna olamayışını da şapka takarak görünür kılmaktadır. Kızın başındaki şapkanın farklılığını “Kalbimi tırmalayan şapkası.”(s.118) diye anlatıyor yazar. Şapka takanı kadar bakını da aynı şekilde incitmektedir. Çiğdem devam eden günlerde şapka dışında, saçlarını kazıtarak da “kel kız”(s.168) şeklinde tanımlanmayı göze almıştır. Yazar bu tanımla duyarlı hale getirdiği okuru Çiğdem’in saçlarını sevdiğine vermesi ile duygudaşlığa katılmaya davet ediyor(s.169). Saç kazıma eylemini de Çiğdem’in ayna karşısına geçip saçlarını kesmesi, başını sabunlayıp ustura vurması ile detaylı bir şekilde anlatıyor(s.206). Başörtü yasakları aşılamayıp başka çare kalmadığında birçok öğrenci şapka, bere, peruk gibi kamuflemlerle okullarını bitirmeye çalışmıştır. Bu süreçte bu malzemeler yasakçılarca başörtüsü olarak algılanmış ve sıkı bir şekilde takip edilmeye başlanmıştır. Bu yöndeki baskı ve yeni yasaklar adeta yeni bir başörtü mücadelesi halini almıştır.

Başörtü meselesinin artık aşılamadığı bir süreçte Çiğdem’e dindar erkeklerin verdiği nasihatler, sabır tavsiyeleri, cümle bile kuramayacak kadar acı çekmesini anlamamaları olarak yorumlanıyor ancak daha da ilginç

okula gelmemesini yada başörtülü olmak için bırakmasını tavsiye edenler için “onları geç..” diyerek kendisini hiç anlamayanlar kategorisine yerleştirmesidir(s.119). Burada yazar aslında bu seçimi yapanların merceğinin tamamen dışında kaldığına işaret ediyor. Romanın sonunda ise Çiğdem yaşadığı duruma çözüm olarak “Peruk tak” dendiğini ama bir yandan da “Bırakıp girsem mi?” ifadesinde olduğu gibi çelişkileri aktarıyor (s.206). Nihayetinde Çiğdem memleketine gider ama bu gidiş sevdiği Mehmet’le yaşanan belirsizliğe mi yoksa darbecilerin kendisini maruz bıraktığı duruma mı dayanmaktadır netleştirilmemiş. Okuyucu cevabı her ikisi de olarak okuyabilir. Yazarın ucu açık bıraktıklarıyla, okuyucunun hangi yönde boşluk doldurmasını, nasıl anlamasını istediğini bilemeyiz ama bu tarz metinlerin kaderi kimi zaman yazarı da aşan yorumlara neden olabilmesidir.

Çiğdem’i anlama payesini yazar, baba yoksunluğu yaşayan, acılı, hırçın, dindar olmayan bir erkeğe veriyor. Dindar bir erkek figürü olarak Faruk “kızı harcama” diyerek Çiğdem’i uzaktan uzağa tehlikelerden korumaktadır. Bu koruma duygusal bağla alakalandırıldığından aynı durumdaki “bacılar” ile nasıl bir ilişki olduğunu bilemiyoruz. Faruk dindar erkekler kategorisinde olumlu bir yere konumlandırılmışsa da genel olarak erkekler “dışarıdan boş tavsiye verenler” olarak olumsuzlanır. Romanın sonunda da Faruk Çiğdem’in nihai koruma görevini Mehmet’e veriyor. Bu teslimiyet aynı zamanda ikisi arasında oluşan aşka karşı aradan çekilme anlamına da geliyor.

İkna odasında kızlara iknacıların söyledikleri sözler yine zikrettiğimiz fragman sayfasında birer cümle ile geçiyor. “Seni birisi mi zorluyor”(s.23), “Canım yüzün ne kadar da güzel”(s.77), “Şimdi çıkacağız ve kampüste beraber yürüyeceğiz”(s.93), “Ailen baskı mı yapıyor”(s.121) “..Yardım edelim sana”(s.153) Bütün bu cümleler iknacıların bekledikleri cevapları alma adına kurulmuştur. Onlar kişinin isteği ile örtünmediklerini, örtünemeyeceklerini olsa olsa baskı ile bu eylemi gerçekleştirdiklerini düşünmekteydiler. Ancak yazarımız da gerçekte yaşandığı gibi kahramanına iknacıların beklemediği cevabı veririr. “Kim kim yapıyor söyle bize” “anneannem” “ne diyor” “La ilahe illallah” (s.201). Bu diyalog inanışın derinlerine inip, tekrar hızlıca yukarı çıkan ve iknacının yüzüne vurulan tokat gibi bir cevap olmuş ki yazarın da roman boyunca kullandığı “delikanlı” üslubuyla da örtüşmektedir. “Çamaşırı kül ile ağartan yaşlı kadını yenemezsiniz”(s.200) ifadesiyle de bu günlerin biteceği ima edilir. Bu öngörünün cesurca yapılmış olması, romanın 2015 yılında yayımlanmış olmasıyla birlikte düşünüldüğünde daha anlaşılır hale geliyor.

Bilindiği üzere 28 Şubat sürecinde üniversiteler adını eylemler, polis müdahaleleri ile duyurmaktaydı. Yazar da benzer bir atmosferden bahsediyor.(s.49) fakat bahsettiği eylemlerin, atılan sloganların kime ait olduğunu belirtmiyor. Şapka ile okula devam eden kız karakterinden yola çıkarak bunun en azından başörtüsü eylemleri olmadığını tahmin edebiliriz zira bu durum yaşandığında artık nümayiş anlamında bir başörtüsü direnişi kalmamıştı. Başörtülü kahramanın da dâhil olduğu bir eylem olmaması sebebiyle en azından bunların konusunun başka olduğu varsayılabilir. Sonuçta bahsedilen eylemlerin hangi öğrenci grubuna ait olduğu belirsiz bırakılmıştır.

Değerlendirme

Darbelerin, savaşların ve toplumu bütün olarak etkileyen yıkıcı olayların en kötü yanı geride tek tek hayatlar üzerinde telafi edilemez etki oluşturmasıdır. Bu süreçleri yazıya aktarmak bir yerde bu acıları sağaltma işlevi görmektedir. Ele aldığımız metinler birkaç kategori üzerinden tasnif edilebilir. Birincisi zaman olarak, ikincisi yazarın cinsiyeti üzerinden üçüncüsü yazarın darbe karşısındaki konumu ve etkilenme durumu açısından... Bunlardan her bir başlık farklı tespitler yapmamıza imkân sağlar.

Darbe sürecine zaman olarak en yakın yazılmış metinler hem geleceğin nasıl şekilleneceği bilinemediğinden hem de acıların taze oluşundan daha karanlık ve travmatik bir görüntü vermektedir. Aynı zamanda bu metinlerde yenilgi duygusuyla içe dönük hesaplaşmaları görebiliyoruz. Sistemin aşılamadığı bu zamanlar hem çözüm arayışlarını hem de “Nerede hata yaptık?” türünden sorularını açığa çıkarmış ve dolayısıyla bu metinlerde o güne ait tartışma başlıkları kendine oldukça geniş yer bulmuştur. Günümüz dünyasından meselelere bakıldığında bu tartışmaların bugün için anlamı kalmamış birçok sorun da iktidarın darbecilere karşı duruşu ile çözümlenmiştir. Öte yandan bu metinlerin başka bir özelliği de çoğunlukla gerçek kişi ve portreler üzerinden, neredeyse bire bir anlatılar olarak karşımıza çıkmış olmasıdır. Bazılarının bu yönünün oldukça baskın olması hasebiyle roman ile belgesel anlatı arasında bir ürün ortaya çıkmıştır. Metinler yaşanan her haksızlığa temas etme kaygısını üzerinden atamamış bu da zaman zaman aceleci, klişe ve romanı roman kılan kurmaca dünyasından son derece uzak bir akış ortaya çıkarmıştır.

Diğer taraftan darbeden uzun yıllar sonra kaleme alınan metinlerin daha başarılı, daha sakin daha özgüven dolu olması dikkat çekmektedir. Bu açıdan ilk yıllarda veya 2000'lerin başlarında yazılanlar için zikrettiğimiz olumsuzlukları barındırmaz. Ayrıca bu yıllarda romana ilişkin

farkındalığın artmasının da etkisiyle edebi olmak ölçütünün daha çok öne çıktığı görülmektedir. Kurmacanın daha güçlü olduğu metinlerin ortaya çıkması darbenin puslu ortamının aralanıp üzerinden zaman geçmesi ile mümkün olmuştur. Gelgelelim bunun henüz çok sınırlı olduğunu bu darbeye dair nitelikli anlatıların ancak önümüzdeki yıllarda kaleme alınabileceğini de belirtmemek olmaz.

Romanlar yazarın cinsiyetine göre de kendine has özellikler göstermektedir. Bunun sebebi başörtüsü üzerinden ağırlıklı olarak yaşanan yasaklar kadınların hissiyatını öne çıkarmayı gerektirmektedir ki bunu çoğunlukla kadın yazarlar ve hatta aynı zamanda darbeye maruz kalmış yazarlar başarmıştır. 28 Şubat romanlarını yazarların cinsiyetleri üzerinden okuduğumuzda; kadın yazarların genel olarak başörtüsü meselesi ile sınırlı kalmış olduklarını söyleyebiliriz. Aslında bu bir yanıyla da doğrudur, başörtüsü sembolü üzerinden bu darbe varlık kazanmıştır. Erkek yazarlarda kaçınılmaz olarak başörtüsü yasaklarına değiniliyorsa da farklı alanlardaki baskılara değinerek yelpazeyi genişletmişlerdir. Yazarın cinsiyeti düşünülmesizin karşılaştığımız bir husus, romanların hemen hemen hepsinde cinsiyet temelli tartışmalara yer verilmiş olmasıdır. Bu noktada İslâm'da kadın algısı izah edilmek istendiği gibi erkeklerin duruşları da sorgulanmıştır. Bu daha önceki darbe romanlarında da karşılaştığımız, özeleştirici olarak tartışmaya açılmıştır. İslâmcı yazarlar kadar sol kesimde de bu yapılmıştır.

Darbe karşısındaki konumlar üzerinden değerlendirme yaptığımızda belirgin bir biçimde darbeye doğrudan maruz kalanların üzerinden kurgulanan romanların omurgasının sistem eleştirisi olduğunu görürüz. Darbeye maruz kalanlar açısından, sistem zulüm üreten, hukuksuz, mantıksız uygulamalarla halka rağmen bir noktada durur. Değerlendirdiğimiz romanlar içinde istisna olarak darbeye maruz kalmayan herhalde sadece *Kar* romanının yazarıdır. Belirttiğimiz üzere bu romanda adeta darbecilerin hatta küresel 28 Şubatçıların argümanlarını güçlendiren bir bakış açısı söz konusudur. Bu yüzden olaylar zinciri ile okura başka bir yerden, başka bir dünyadan seslenir. Buraya, gerçeğe ait olmayan insanların duygu dünyalarına uzak plastik ve konforlu bir dünyadan... Sibel Türker'in *Şair Öldü* romanındaki başörtülü karakterin son derece sıkı olarak oluşturulması dahası aynı romandaki İslâmcı erkeklerin de sorunlu temsilini dikte aldığımızda, dönemin sıkıntılarını bizzat yaşayan kadınların, kızların, babaların ve erkeklerin henüz roman düzleminde hak ettikleri ölçüde işlenmediğini söylemek abartılı bulunmamalıdır.

28 Şubat romanlarının kapısını aralamakta zorlandıkları en dikkat çeken konu aşktır. Daha önceki yılları anlatan Mehmet Efe'nin mahremiyet

sınırlarını zorladığı *Mızraksız İlmihal*'i kısa bir dönem üniversite öğrencileri arasında revaçta olmuş ancak yine de klasik bir roman olarak anılmayı başaramamıştır. Şule Yüksel Şenlerin "hidayet romanları" kategorisindeki *Huzur Sokağı* adlı romanı klasikler arasında anılmaktadır. Bu başarı da büyük ölçüde merkezine bir aşk hikâyesi almasına dayandırılabilir. Nihayetinde hem sinema filmi hem de yakın zamanlarda dizi film olarak çekilmiştir ki bir romanı sürükleyici kılan nitelikler arasında sayılan aşk olmasaydı ne sineması ne de dizi filmi olurdu. Bahsettiğimiz zorlanmayı Güray Süngü'nün romanının kısmen bozduğu söylenebilir. Darbeden yıllar sonra yazılmış, bir erkeğin kaleminden çıkan *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* adlı romanın ciddi bir ümit vaat ettiği yazarın açtığı yoldan yüründüğü takdirde, daha nitelikli eserlerin oluşabileceğini de belirtmekte fayda var. Her şeye rağmen mahremiyetinde dindar bir yazar için kesin bir sınır olması "İslâmî romanın nasıllığı" tartışmasında mihenk taşı olma vasfını korumaktadır.³³

Sonuç olarak; 28 Şubat'ın başarılı bir romanı yazılıp yazılmadığı sorusunun memnun edici bir cevabı yok. Dimağımızda iz bırakan roman kategorisinde anabileceğimiz çalışmalar için ya şartların henüz oluşmadığı ya da acıları biraz daha dışta tutarak kurgulama yapmanın imkânının tam manasıyla elde edilemediği söylenebilir.

33 Okuduğum romanlar düzleminde mahremiyet ve başarının ters orantılı olarak ilerleyişini Cihan Aktaş, Fatma Barbarosoğlu gibi yazarlar sonlandıracak görünüyor. Sözgelimi *Hiçbiryer* romanı hem zikrettiğimiz sınır koruma hem de başarı grafiği anlamında beraber yükselmektedir.